

РОЗВИТОК ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Швец В. В.

ВСТУП

Адаптація молодіжного життя до умов пролонгованих карантинних обмежень, міграційного процесу, соціальних викликів істотно впливає на когнітивно-поведінкові реакції, зокрема на появу та прояв соціально-психологічної ригідності у дітей та молоді. Зміни в когніціях знаходять вираження в уповільненні процесу адаптації молоді до умов соціального життя, призводять до втрати інтересу до соціального життя, запускають процес розвитку гострої реакції на стрес (навчання, ізоляція), ускладнюють процес реадптації (молодь втрачає навички комунікації без смартфонів, знижується інтерес до розвитку і навчання).

Процес психологічної корекції індивідуально виражених дезадаптивних порушень за допомогою соціально-психологічного консультування та проведення спеціальних реабілітаційно-відновлювальних заходів стає основою у побудові нової епохи розвитку психології в Україні та формуванні ментального здоров'я молоді. Разом з тим, саме становлення психологічної науки подається у специфічному ключі.

1. Виклики терапевтичного процесу

Згідно даних мережі Internet:

станом на лютий 2023 року, в Україні діяло 63 відомі структури для допомоги цивільному населенню у збереженні ментального здоров'я; до волонтерської роботи залучено щонайменше 5108 фахівців-психологів;

на середину травня 2022 року укомплектованість закладів охорони здоров'я України становила 742 психологи¹.

Станом на жовтень 2022 року 77 % закладів загальної середньої освіти не були укомплектованими психологами¹.

Згідно даних публікації сайту НУШ «Якщо психологів немає, їхні завдання переймають педагогічні працівники. За результатами анкетування, у Києві всі педагоги садочків та 90 % учителів шкіл володіють прийомами першої психологічної допомоги та емоційної підтримки. Проте лише 59 % батьків учнів шкіл повідомили, що можуть отримати в закладі освіти психологічну допомогу та емоційну підтримку, 9 % батьків учнів указали, що не мають такої можливості й

¹ У 77 % закладів освіти сільської місцевості немає посад психологів/ Нова українська школа, 2023,21 жовтня. URL: <http://surf.li/lcipt>

32 % не володіють такою інформацією. Аналогічна ситуація й у закладах дошкільної освіти. Так, керівники 84 % ЗДО зазначають, що в закладі освіти створено умови для психологічного супроводу та підтримки педагогічними працівниками дітей та їхніх батьків. Однак результати анкетування показали, що лише 58 % батьків знають, що можуть отримати таку допомогу, а 34 % респондентів про це взагалі нічого не відомо»¹.

За період повномасштабного вторгнення в Україну в кожній громаді та центрі соціальних послуг, інститутах, почали діяти свої об'єднання з надання психологічної допомоги, що мало за мету створити доступний простір з отримання вчасної підтримки населенню. Начасі фахівці з надання психологічних послуг в Україні мають за мету вирішення питань, які перебувають у процесі врегулювання на державному рівні. До основних викликів у роботі психологів можна віднести:

Відсутність єдиної бази надавачів психологічних послуг;

більшість організацій не відслідковується у вільному доступі та не доступна для громадян, які не знайомі з напрямками та підходами психологічної допомоги;

значна частина професійних спілок має закриті списки учасників та вузький локальний спектр дії, що ускладнює поширення про її вплив та можливості у професійній спільноті;

частина організацій дублює послугу першої психологічної допомоги та психологічної просвіти, залучаючи до неї провідних психотерапевтів, членів професійних спілок;

збільшилася чисельність фахівців зі збереження ментального здоров'я без базової вищої психологічної та медичної освіти;

психотерапія чи перша кризова психологічна допомога в Україні надається згідно міжнародних стандартів, технік і методологій, розроблених у сусідніх державах;

реалізація активності фахівців здійснюється шляхом залучення фахівців до Міжнародних благодійних фондаций, які на конкурсній основі навчають провідних фахівців. Однією із умов проходження такого навчання є створення системи поширення знань у своєму окрузі та розширення сітки фахівців, охоплених іноземними методиками.

Формат просвіти населення є не новим, а історично перевіреним підходом дипломатичної діяльності в умовах революцій чи воєнного часу. Такі підходи були вдало реалізовані під час революції у Парижі в травні 1871 року, революції в Іспанії у липні-вересні 1935 року. Наслідки революційних дій показали необхідність просвіти та відповідної пропаганди, здійсненої через сільське населення, з метою піднесення класової свідомості.

Національна психологічна асоціація, як одна із дочірніх структур майбутньої системи врегулювання діяльності психологів на сторінці сайту стверджує, що: «Система охорони психічного здоров'я переважно

представлена стаціонарними відділеннями психіатричних та наркологічних закладів. Це зумовлює високий рівень інституціоналізації та, відповідно, сегрегації та стигматизації осіб з психічними розладами.

Законом визначена лише психіатрична допомога, натомість психологічна допомога та психотерапія не визначені повноцінними видами послуг у сфері психічного здоров'я. Відтак 79% українців з психічними розладами взагалі не отримують ніякої допомоги.

Крім того, нормативно-правові акти досі містять положення, що мають ознаки дискримінації. Так стаття 164 Сімейного кодексу стверджує, що людину можна позбавити батьківських прав через наявність у неї психічного розладу.

Чинне законодавство містить чисельні колізії та неузгодженості з міжнародними угодами та стандартами. Тому, чинні законодавчі акти потребують змін. Глобальні зміни можуть бути втілені у розробці та прийнятті нового Закону "Про психічне здоров'я" – дане завдання вже є у Плані дій з реалізації Концепції з розвитку охорони психічного здоров'я². У 2022 році доступ до психотерапії чи психологічної просвіти мали здебільшого жителі міст з доступом до мережі Internet, досвідом впливу терапії, особистим досвідом роботи з психологами. Значна частина населення, яка залишилася у окупованій території чи місцевості, в якій фахових спеціалістів збереження ментального здоров'я не було, залишилася або без фахової допомоги, або заручалася разовими консультаціями з психоедукації завдяки онлайн-платформ, чисельність яких збільшилася. Оскільки перемога у війні залежить від людського ресурсу, тобто готовності народу до сміливих дій, рішучості, психологічна просвіта мала на меті сформувати потужні умови для відновного ресурсу населення, зниження рівня емоційних розладів серед молоді. На практиці можемо відслідкувати, що реалізації цієї мети перешкоджають: відсутність єдиної бази послуг та єдиних стандартів впровадження; низький рівень конгломерації у питаннях розподілення послуг та скерування клієнтів до відповідних структур. Таким чином, форма самоорганізації і перетворення населення у єдиний колектив, на прикладі діяльності Національної психологічної асоціації протягом 2022-2023 року, показала свою дієвість³. Попри основні недоліки (самоорганізація забирає значно більше часу, має хвилеподібний характер, не тривала у часі) лише невелика кількість фахівців здатна заради єдиної волі мільйонної нації змінити умови життя, провідну діяльність, зробити хаотичні процеси керованими.

² Вдосконалення законодавства у сфері психічного здоров'я. Право психічне. URL: <http://surl.li/lbzxz>

³ Обговорення законопроектів 9433 та 9434. *YouTube*, 2023, серпень. URL: <http://surl.li/lbzqz>

Дослідження психотерапії цивільного населення (А. Марков, М. Маркова, С. Вербицький, В. Ощепкова; А. Шенін, В. Лефтеров, О. Панченко, В. Березовський, О. Силоненко, О. Сарвачак та інші дослідники), загальних аспектів реабілітації військових (Т. Добровольська, М. Фролова, С. Харченко, Л. Яковлева та інші); вивчення особливостей здійснення реабілітаційної роботи з військово-службовцями (В. Алещенко, В. Березовцем, А. Денисовим, В. Лесковим, В. Могільовим та іншими); аналіз досліджень щодо теоретичних та практичних аспектів соціальної допомоги сім'ям військово-службовців (В. Багрій, В. Бондаренко, О. Буковська, Д. Креймер); співставлення з додатковими висновками, представленими у публікаціях Ж. Косенко, А. Ковальчук, Т. Жуматий, В. Луценко, О. Луценко підтверджують важливість питання психологічної роботи в умовах воєнного часу. Не дивлячись на значну чисельність методів та підходів, значного поширення мають екзистенційна, біхевіоральна психотерапія, психодинамічна терапія⁴. Якщо аналізувати напрями, які представлені діяльністю фахівців, то можна виокремити екзистенційально-гуманістичний напрям, когнітивно-поведінковий, психоаналітичний, тілесно-орієнтований, клієнт-центрований, геїтальт-терапію та транзактний аналіз⁵.

Більшість методів втратили свою чистоту чи предсавлені у практиці психологів як комплексний збір методик, що підходять для кожного типу клієнта та відповідно до запиту клієнта, оскільки робота з цілями у період воєнного стану, особливо з родинами зі статусом внутрішньо переміщених осіб, у системі психотерапії сім'ї, стає новим джерелом стресу та травматичного досвіду.

Аналіз ведення випадків показує, що впровадження ідеї розподілу ролей між членами родини в умовах війни забирає багато часу та ресурсу, оскільки ролі не були доведені до автоматичного виконання у ранньому віці у зв'язку з ґендерною ідентифікацією та мотивацією. Короткотривалі цілі, які домінують над стратегічними і довготривалими, амбіції, які замінюють прагнення до розвитку, зосередження на емоційно-вольовій сфері, замість розвитку фізичних на когнітивних навиків стають джерелом стресу, посилюють можливість легкого керування родинами та їхніми цілями, інтересами, потребами. Саме тому екзистенційально-гуманістичний напрям консультативної підтримуючої терапії показує на рівні з когнітивно-поведінковою терапією свою

⁴ Діденко. С. В. Клінічна психологія. Словник-довідник. Київ : Академвадав, 2012. 320 с.

⁵ Загальна характеристика психотерапії як складової практичної психології, Поняття психотерапії. Її специфіка, мета та завдання, Загальна характеристика психологічних моделей психотерапії, Групова психотерапія. Поняття психотерапевтичної групи – Практична психологія – Навчальні матеріали онлайн. pidruchniki.com. (Доступ: 06.09.2023 р.)

дієвість та легкість у впровадженні, зокрема і під час онлайн-консультування.

Віддаленість клієнта від фахівця збереження ментального здоров'я, міграція, перебування в умовах окупованої території легалізувала процес онлайн-консультування.

Організація діяльності онлайн-лінії чи віддаленого консультування відбувається за алгоритмом:

- *Надання послуг по телефону та онлайн* (спілкування в месенджерах, де закритий особистий контакт оператора з метою збереження конфіденційності) з метою психологічної стабілізації, відновлення та підтримки сімей, члени родин яких зникли безвісти, потрапили в полон, зазнали катувань чи згвалтувань.

- *Віддалений формат роботи операторів, за якого кожний оператор знає свій графік чергування.* У разі навантаження основного оператора, дзвінок отримує оператор резерву першої черги, якщо оператор з резерву першої черги під час дзвінка консультує, то відповідь на виклик надає оператор з резерву другої черги.

Надавачі онлайн-консультацій стверджують, що покращення психоемоційного стану настає у 90% осіб, які звернулись за психоемоційну підтримку. Наприкінці консультації обов'язковим є запитання щодо покращення/погіршення психологічного стану клієнта. Якщо є необхідність та є кількість консультацій, що розрахована на одного клієнта в рамках проекту, домовляються про наступну сесію онлайн. Важливим є і факт наявності встановлення допустимих норм безкоштовних консультацій, що може сягати для одного клієнта від 1 до 12 консультацій. Середня кількість повторних звернень становить 3 консультації. Середня тривалість консультацій становить 40-45 хв. При повторних консультаціях з клієнтами консультація триває 45-50 хвилин, про що додатково обов'язково домовляються завчасно. Повторні консультації не призначаються на день чергування. Кожний психолог-оператор гарячої лінії здає звіт координатору психологів, де відображає параметри запиту клієнта, вказує кількість консультацій. *Супервізійний скривід фахівців* проводиться 3-8 разів на місяць з кожним оператором (індивідуальні та групові супервізії). На індивідуальних супервізіях обговорюються поточні дзвінки, запити у клієнтів. Також обговорюються методики самозбереження психологічного стану. Профілактика вигорання.

Така діяльність здійснюється систематично, в рамках виділеного донорською організацією фінансування. Окрім того, аналіз звернень дозволяє вести статистично-аналітичну діяльність, аби визначити основні маркери впливу воєнних дій на ментальне здоров'я населення країни.

Основними надавачами фінансової підтримки з відновлення психоемоційного стану в Україні виступають донори, міжнародні

організації, комерційні компанії, благодійники. Така підтримка пролонгує у часі здійснення психологічної діяльності, проте лише за умови достатнього рівня фінансування. Так, згідно даних проведених консультацій від кількох організацій, які надають психологічну / терапевтичну допомогу в умовах воєнного стану (дані зібрані станом до лютого 2023 року) маємо наступну ситуацію:

Таблиця 1.1

Індикатори запитів зверень на лінії психологічної підтримки

Назва	Індикатор звернення	%	n
1	2	3	4
Лінія психологічної підтримки сімей, члени родин яких зникли безвісти, потрапили в полон, зазнали катувань чи сексуального насильства, номер гарячої лінії 067-447-07-05	це рідні зниклі без вісті, чи в полоні;	66	10950
	рідні зазнали катувань, були свідками вбивств катувань, часто самі зазнавали катувань чи насильства;	25	
	жертви сексуального насильства (слід зауважити, що бенефіціари інколи не говорять, що родичі чи самі зазнали саме сексуального насильства, особливо чоловіки, тому можливо реальний відсоток насправді вищий);	1,5	
	змішані запити	0,5	
	нецільові звернення, де клієнтам надана психологічна підтримка в межах прогнозованих показників нецільових консультацій по проекту, Перенаправлення	7	
Национальна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації ГО «Ла Страда».	звернення щодо попередження домашнього насильства	90	38472
КДМ Умань	Кризові звернення з приводу взаємовідносин з батьками, однолітками, сексуальним партнером, сексуального насильства	33,2	790
«Поруч»	Кількість бенефіціарів, з них:	100	28000
	Діти	43,4	12135
	Батьки	37,9	10634
	педагоги	21,3	5969

Закінчення табл. 1.1

1	2	3	4
Кол-центр ВАРТОЖИТИ,	Консультування онкопацієнтів та їхніх рідних		4210
Хаб стійкості	Психологічна підтримка українцям, які перебувають в Україні та виїхали за кордон		1300
Розкажи мені	Допомога з відновлення психоемоційної підтримки	62,2	28000
Разом	Відновлення психоемоційного стану	66,1	2000

Статистичні дані висвітлюють попит на отримання психологічних послуг. Оскільки більшість фахівців – це провідні психологи та психотерапевти, які отримали професійні навички від міжнародних компаній-надавачів послуг у сфері збереження ментального здоров'я (Ізраїль, США, Велика Британія), то клієнт має можливість підібрати для себе той напрям у роботі, який найбільш підходить саме йому. Саме на цьому етапі надання послуг спрацьовує військовий принцип, впроваджений Литовським князівством на території України: «Старого не руйнуємо, а нового не впроваджуємо».

Значна частина методів психотерапії, що здійснюється в умовах воєнного часу, для внутрішньо переміщених осіб, військових, жертв насильства, базується на принципах відновлення ресурсу. Відновні техніки мають за мету регресивне зцілення, пошуку ресурс у своєму минулому досвіді. Такий підхід вважається безпечним, він носить точковий характер, стимулює до відновлення бойової одиниці держави та становить складову екзистенціально-гуманістичного напрямку.

Патопсихологічне обстеження, яке поводить в умовах віддаленого доступу, в своїй основі базується на методиках О. Лурія, затверджених у радянський період, або на основі стандартизованих шкал нейропсихологічної діагностики. Варто зауважити, що легітимність висновків можлива за умови отримання ліцензії на використання у своїй практиці методик, що в свою чергу зменшує кількість надавачів послуг та збільшує вартість обстежень в умовах надзвичайних обставин. Проте в умовах обмеженого доступу до таких центрів, які мають відповідну сертифікацію, значна частина населення або не може отримати вчасної допомоги, або має шукати альтернативні методи діагностики.

Здійснення аналізу діяльності психологів та психотерапевтів, можна припустити, що:

можливість вчасно та систематично здійснювати моніторинг психоемоційного стану населення з метою полегшення процесу ведення військових операцій є важливою умовою побудови системи психологічної допомоги;

делегування психологам ролей соціальних працівників, що в режимі онлайн оновлюють дані для організацій, здійснюють підтримку держави чи скеровують гуманітарні місії у місця найбільшої потреби відволікає від прямих обов'язків фахівців ментального здоров'я;

оскільки психотерапія відбувається точково, вона не носить загрози державі та її вплив важко виявити у пролонгованій перспективі. І саме на цьому етапі і виникає потреба у повторних консультаціях, оскільки ефект від підтримки між сесіями зменшується, а стан клієнта можна порівняти зі станом хворого та його потреби у хворобі.

Порівняльний аналіз впливу індивідуальних, групових та інших форм роботи з молоддю дозволяє виокремити систему взаємодії, яка наочно показує взаємозв'язок впливу асиміляції у навчальний процес терапевтичних технологій.

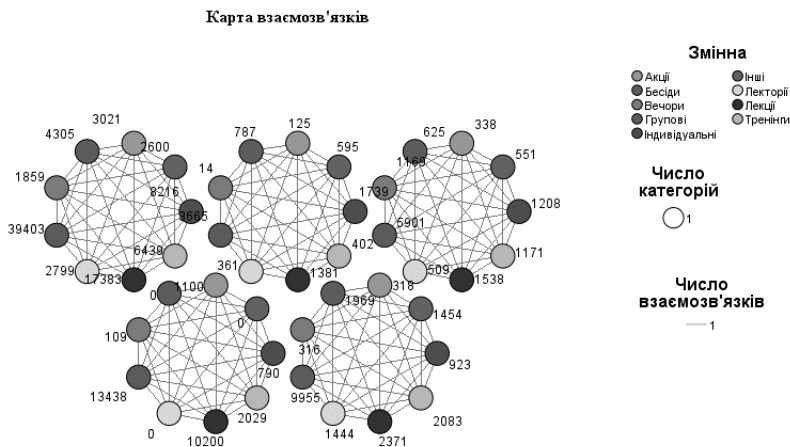


Рис. 1.1. Карта взаємозв'язків між різними формами взаємодії технологій

Зроблений на базі даних КДМ міста Умань числовий індикатор відвідуваності заходів, що спрямовані на збереження ментального та фізичного здоров'я показує динаміку потреби у груповій взаємодії для молоді.

Дані мереж КДМ у 2023 році дозволили на державному рівні втілити нову ідею з впровадження інтегрованої терапії для дітей та молоді, що реалізується за фінансової підтримки міжнародних місій та благодійних фондів.

Поширення методик, які мають на меті розвиток усної мови клієнта, розширення загальних знань про себе та світ, розширити навички

орієнтування у просторі, розвитку творчої та навчальної діяльності, посилення діяльності інтелектуальних процесів та зниження рівня тривожності як індикатора невротичного чи істеричного спектру організації нервової системи лягло в основу нового вектору державного принципу терапевтичних відносин в Україні.

Таблиця 1.2

Структура профілактичних заходів фахівців КДМ

Назва заходу	2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022 рік		показник	
	К-ть	п	К-ть	п	К-ть	п	К-ть	п	К-ть	п
Індивідуальні форми	1739	1739	1208	1208	923	923	790	790	8216	8216
Групові форми всього	557	3665	333	5901	169	9955	163	13438	1793	39403
в т.ч.:										
Бесіди	174	787	157	625	25	1969	-	-	706	4305
семінари – тренінги	26	402	38	1171	41	2083	163	2029	316	6439
круглі столи	3	14	32	1169	12	316	7	109	69	1859
Відео лекторії	25	361	21	509	28	1444	-	-	105	2799
Лекції	73	1381	54	1538	26	2371	4	10200	266	17383
Акції	3	125	13	338	30	318	3	1100	67	3021
Інші	22	595	18	551	7	1454	-	-	47	2600

Примітки: – кількісний показник проведених заходів п – кількісний показник відвідувачів.

2. Державний принцип формування терапевтичних відносин

28 червня 2022 року у Верховній Раді зареєстрували два законопроекти № 9433 та № 9434, згідно дії яких змінюється форми роботи психологів та психотерапевтів в Україні та буде посилено карну відповідальність за надання психологічної допомоги без відповідної кваліфікації. Згідно тверджень Валерії Палій, президентки Національної психологічної асоціації, легалізація психологічної діяльності на рівні включення її до спектру послуг охорони здоров'я є умовою для розвитку психологічної сфери в Україні. Актуальність діяльності психологів породжена попитом з боку населення та діяльністю з унормування форм проявів залежної чи адиктивної поведінки (емоційної залежності, психосоматика, потреба у роботі з фахівцем-психотерапевтом, наставником). Культивування відхильної поведінки є наслідком діяльності, врегульованої на державному рівні (реклама, часті зміни правил у відносинах, насадження ідей соціальної безпомічності). Таким чином, Національна психологічна асоціація має за мету розробку умов для населення, в яких були б надані відповідні послуги зі зменшення проявів неприйнятної на державному рівні поведінки. За таких умов залежність клієнта від терапії співзвучна із поведінкою особи, яка потребує лікарської допомоги, зокрема.



Рис. 2.1. Схема залежності клієнта від психотерапії

Згідно схеми видно, що терапія, направлена на невротичний тип темпераменту націлена на долання одних симптомокомплексів та редукацію інших комплексів, заміщення у системі залежності. Автори навального посібника для студентів вищих навчальних закладів «Психосоматика: психічне, тілесне, соціальне» за ред. Мозгової Г., Ханецької Т., Якимчук О. звертають увагу читача на те, що особливості анатомії та фізіології нервової системи визначають вплив стресу на виникнення органічних уражень. Вплив автономної нервової системи, утвореної тонкими нервовими ланцюгами з гангліями чи вузлами нервових клітин, розташованими з обох сторін хребта позаду черевної порожнини, тазу і грудної клітини, значною мірою впливає на роботу симпатичної та парасимпатичної нервової системи. Автономна нервова система регулює роботу шлунку, кишківника, серця, кровоносних судин, визначає фізіологічну основу емоцій особистості. Тоді як діяльність симпатичної системи є нічим іншим як процесом катаболічного розпаду, парасимпатична система забезпечує анаболічний процес накопичення. Взаємодія цих систем забезпечує розслаблення чи готовність до активних дій індивіда та впливає на формування крайніх типів реагування: симпатична стимуляція (активна реакція на стресові чинники), парасимпатична стимуляція (вегетативний відступ). У психології такі реакції трактуються як бий, біжи, завмирай. Сучасні

фахівці (Баранська І.⁶, Гірник А.⁷, Татенко В.⁸, Титаренко Т.^{9, 10, 11, 12}) здійснили глибинний аналіз поведінкових дій мігрантів, що дозволило послідовникам визначити ще одну форму реагування «спокушай». Таким чином особа невротичного спектру буде намагатися подавлювати агресивні прояви поведінки, що знайде вихід у психосоматичних проявах (підвищення артеріального тиску, діабет, ревматоїдний артрит, базедова хвороба). При парасимпатичному стимулюванні індивід буде намагатися уникнути стресових чинників впливу, розвиває залежну форму поведінки, що посилює прояви дисперсії (розлад травлення), виразка дванадцятипалої кишки, хронічний пронос, коліт, закрєп. Таким чином захворювання є вираженням невротичної симптоматики індивіда. Оскільки прояви агресії не підтримуються в сучасному суспільстві, то можемо зробити припущення, що однією із прихованих мотивацій при впровадженні освіти, є власне продукування невротичного формату реагування особистості. Розглянемо цю тезу на прикладі статистичних даних.

Згідно висновків статистики¹³, станом на 2022 рік чисельність населення України становила 43,79 млн. Чисельність населення дошкільного віку становить 14,29%; чисельність населення шкільного віку – 61,24% від загального населення України. Частка студентської молоді становить 8,47%. Тобто до періоду самостійного становлення (виключаючи 3, 98% з числа немовлят) 12,0% населення України має чітку тенденцію до *психоемоційної залежності та залежної поведінки, тобто невротичний спектр*.

⁶ Баранська І. Як ізоляція та самотність впливають на наш мозок, та що з цим робити. Пояснює психолог. *Liga.Life*, 2021, 17 березня. URL: <http://surl.li/lcikg>

⁷ Гірник А.М., Гірник Г.А. Особливості адаптації українських освітніх мігрантів до умов життя за кордоном. *Наукові записки НАУКМА*. 2002. Vol. 7. р. 51-55. URL: <http://surl.li/lbsup>

⁸ Татенко В. Соціально-психологічні механізми впливу людини на людину. *Соціальна психологія*. 2003. № 1. С. 60-72.

⁹ Титаренко Т. М. Індикатори психологічного здоров'я особистості // Психологічні науки: проблеми і здобутки : зб. наук. статей. Київ., 2016. № 9. С. 196–215.

¹⁰ Титаренко Т. М. Критерії відновлення психологічного здоров'я в умовах довготривалої травматизації. *Український психологічний журнал*. 2017. № 1 (3). С. 140–150.

¹¹ Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.

¹² Титаренко Т. М. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 512 с.

¹³ Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (Доступ: 23.07.2023 р.)

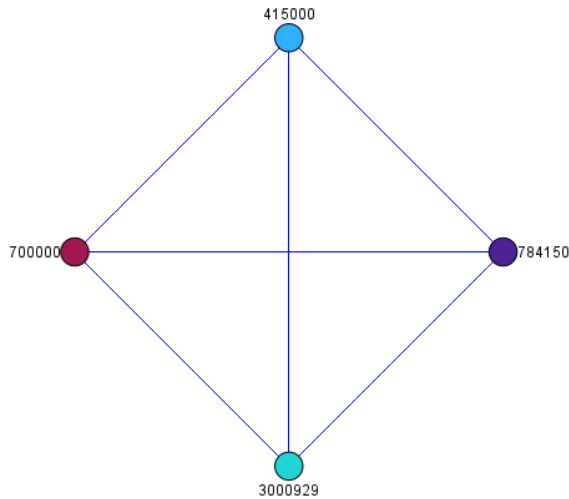
Таблиця 2.1

Кількісне залучення українців до отримання освітніх послуг

Вид	п	%
ЗДО	700000	14,29
ЗЗСО	3000929	61,24
ЗВО	415000	8,47
Інші	784150	16,0

Примітка: ЗДО – заклад дошкільної освіти, ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти, ЗВО – заклад вищої освіти.

У разі здійснення аналізу взаємної залежності між категоріями надавачів освітніх послуг в Україні, можна отримати карту взаємозв'язків. Згідно даної карти видно, що кількість здобувачів освіти вищого рівня та середнього прямо пропорційна, проте її показник значно менший за показник здобувачів освіти дошкільного рівня.

**Рис. 2.2. Карта залежності між здобувачами освіти різних рівнів**

Примітка: 700000 – здобувачі освіти ЗДО; 3000929 – здобувачі освіти ЗЗСО; 415000 – здобувачі освіти ЗВО; 784150 – Інша вікова категорія

Таким чином, з попередніх даних видно, що психотерапевтичний вплив на населення країни здійснюється засобами управлінської діяльності країни, і включає в себе взаємодію п'яти елементів: *дипломатичні відносини, культурна просвіта, політична позиція,*

система освіти, маркетинг. Всі ці елементи взаємодоповнюють і взаємвключають одна одну, що формує тенденції та нативну пропаганду. Саме такий взаємовплив на формування ментального здоров'я молоді тісно пов'язаний із правилами, що визначають вимоги до індивіда, зокрема його рухових реакцій, уваги, емоційних станів, продуктів діяльності. Варто зазначити, що згідно дослідження А. Віцюк, фахівця ПВНЗ «Міжнародна академія екології та медицини», педагоги найчастіше звертаються до закладів охорони здоров'я зі скаргами на астено-невротичні розлади (як реакція на емоційне спустошення, професійне вигорання, підвищену нервову напругу), хронічні захворювання горла та гортані, фарингіт, ларингіт, афонію, запалення навколоносових пазух, м'язова дистрофія, хронічні первинні захворювання скелетної мускулатури, м'язові болі, остеохондроз, тромбофлебіт, варикоз, розлади харчової поведінки, гіпер-, гіпотонія, астенокардія зі значними бульбовими симптомами. Вчений стверджує, що «стенокардія може призвести до інфаркту міокарда, що є однією із форм ішемічної хвороби серця. Це захворювання супроводжується ішемічним некрозом ділянки міокарду та повною або частковою недостатністю кровопостачання. За минулі 20 років смертність від інфаркту міокарда з-поміж чоловіків зросла на 60%. Жінки до 50 років це захворювання мають не так часто. За результатами статистики, людина, у якої був інфаркт, отримує інвалідність, причому летальний результат з-поміж всіх хворих складає близько 10-12%». Звідси можемо зробити висновок, що вплив психосоматики у ХХІ столітті, які в 1900-х роках показує дієву тенденцію до збільшення. Для ілюстрації цього факту звернемося до дослідження лікаря Дж. Л. Холлідей, який у 1948 опублікував працю «Психологічна медицина». Так, згідно висновків спостережень вченого за 1900-1939 роки, індекси психічних захворювань (самогубств, безпліддя, виразки шлунку, виразки дванадцятипалої кишки, базедової хвороби, діабету, серцево-судинних захворювань) у порівнянні з індексом фізичних захворювань значно збільшувалися (кількість смертей від базедової хвороби лише за період з 1911 по 1936 роки збільшилася на 400 відсотків серед чоловіків та 230 відсотків серед жінок).

Таким чином, можемо стверджувати, що нативний вплив на психіку людини в наш час здійснюється засобами впливу управлінської діяльності, зокрема:



Рис. 2.3. Психотерапевтичний вплив засобами управлінської діяльності

Лікар Холлідей встановив, що так звану «хворобу суспільства» породжують і наслідки психосоматичних захворювань, що згубно відображаються на: *економічній діяльності* (збільшення кількості захворювань, збільшення кількості прогулів, зниження продуктивності працівника), *культурній сфері* (посилюється вплив первинного висцерального потягу – надмірна сексуальність, збільшення рівня розвитку ескапізму (азартні ігри), зниження релігійності населення, інтелектуалізм, одержима залежність від планування); *політичній сфері* (розрив у соціальних прошарках населення, масова еміграція, закони, що стимулюють розпад суспільства). Таким чином, висновки вченого 1900-х років яскраво ілюструють тенденції у сучасному світі. Проте, попри прозорість впливу на зниження індикаторів якості психічного здоров'я населення, тенденція до збільшення показників адикцій істотно збільшується, тоді як зворотній вплив збільшення захворювань та збільшення кількості осіб з невротичним спектром ніби має додаткових стимул до впровадження нових форм у наданні послуг у сфері охорони здоров'я (психотерапії), а не зміни підходу у ставленні до особистості та її умов праці чи життя. Звідси можемо зробити припущення, що міжнародні дипломатичні домовленості, система політичної позиції формує світоглядний вектор поведінкових патернів поведінки у населення, які засобами масового впливу, зокрема інструментами мереживного маркетингу, формують культурну та освітню лінію інтересів населення. Така форма відносин прослідковувалася на різних

етапах становлення державності України. Вона має завідомо згубні наслідки для держави у сфері формування ментального здоров'я населення, зокрема молоді. Якщо дотримуватися ідеї даного твердження, то приватні психотерапевти виступають у ролі каталізатора, підтримують на державному рівні політичну позицію країни, що в свою чергу робить неможливим презентацію такої діяльності як «незалежних експертів». Введення посад психотерапевтів, клінічних психологів, психологів у заклади освіти всіх рівнів акредитації, закладів Міністерства охорони здоров'я та профільна підготовка їх до використання шаблонів у роботі стає інструментом державної влади у врегулюванні питання становлення норм поведінки та прийняття особистості як громадянина у світі. Зняття симптомокомплексів внутрішнього протесту на зовнішні норми та устої регулюється завдяки використанню мови клієнта (симптоми скеровують на потребу клієнта), ключових описів (емоційні переживання клієнта), формулювання скарг (не сформоване усвідомлення внутрішньої картини та мотивації у житті клієнта) стають інструментами побудови ментальної карти впливу на когнітивні реакції індивіда. Правильність побудови ментальної карти (мотиваційний чинник, спосіб реагування) покладена на заклади системи освіти. Педагоги, соціальні працівники, психологи виступають у ролі агентів, що визначають рівень адаптації індивіда до норм та правил, згідно яких живе певний соціум.

Клінічна нейропсихологія та патопсихологічне обстеження, базуються на принципах перехресного контролю, принципі формування гіпотез, сприяють виявленню відхилень та створенню адаптивних програм корекційних занять. Згідно поглядів Карен Хорні, можна стверджувати, що інтелект особистості реагує подібно липучої стрічки для негативного досвіду, тоді як мигдалевидне тіло використовує 2/3 нейронів для сканування небезпеки. Якщо накласти на трикутник співчуття д-ра С. Карпмана (Рис. 2.4.) модель аналізу травматичної ситуації, то можна легко відслідкувати взаємозалежність, описану іще нашими попередниками. Саме тому використання експрес діагностики, повного клінічного обстеження, форми перевірки ефективності інтервенцій часто упускається із виду самими клієнтами, які отримали вирішення певного питання, досягли бажаного психоемоційного стану, проте не мають ресурсу для зміни когнітивних депривацій та поведінкових форм поведінки через об'єктивні чи суб'єктивні чинники. Ця причина активізує потребу у постійній взаємодії впливу травматичних подій в анамнезі особистості та здійсненні психотерапії на всіх низхідних та вихідних етапах (державної врегульованої чи систематичної індивідуальної). Таким чином забезпечення процесу безперервної травматизації, постійного потоку клієнтів на отримання разових консультацій стимулює систему залежності особистості від процесу підтримуючої терапії, що видно з рисунку.

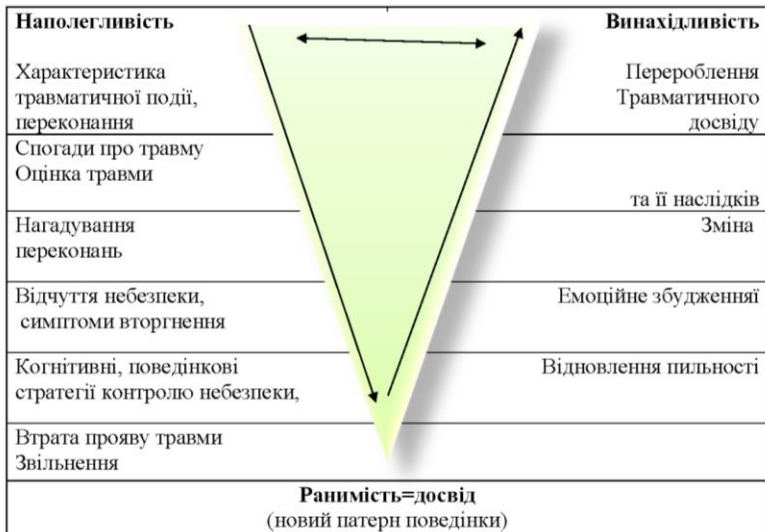


Рис. 2.4. Трикутник співчуття С. Карпмана

Відсутність підтримуючого фактору протягом тривалого життєвого шляху особистості, відсутність навиків стресостійкості (необхідно врахувати особливості родинного досвіду та генетичні особливості), маємо тенденцію до збільшення чисельності неврологічних станів в етіпатогенезі молоді. Так *незначні гострі психотравми* (розрив відносин), *помірні психологічні травми* (розрив відносин, аборт), *виражені події травматичного характеру* (народження дитини, розлучення), *екстремальні психологічні травми* (смерть когось із подружжя), *катастрофічні психологічні травми* (стихійне лихо, війна, смерть дитини) здатні вплинути на порушення системи відносин особистості. Зміни впливають на наявність *нереалізованих потреб, інтрапсихічний конфлікт, фрустрацію, невротичний стан*. Варто зауважити, що фрустрація розвиває психосоматичну патологію, набуває ознак адаптивної реакції, тоді як невротичний стан є ознакою компенсаторної поведінки, та формує механізм невротичного захисту (витіснення, проєкція, раціоналізація). Саме на цьому етапі у ранньому віці психологи закладів охорони здоров'я та закладів освіти навчають за допомогою технік зіцлення відновлювати за короткий період часу власний ресурс та можливість здійснювати задані технічні завдання. Тобто зняття захисних природних процесів витіснення, проєкції, раціоналізації іще не є умовою покращення психологічного стану клієнта, а лише маркером здатності пристосовуватися до потреб інших

та змінювати захисні механізми з певною, властивою для цього індивіда частотою та інтенсивністю прояву. Таким чином, можна розв'язати міф, що здійснення психотерапії відбувається в умовах воєнного часу підтримує тих, хто «випадає із системи» засобами неусвідомленого впливу подій на психіку та становлення особистості молоді.

Переконаність фахівців, що психотерапія є необхідною умовою у здійсненні пропедевтики невротичних станів, що вона має включати в себе різні за напрямками та сферами впливу методиками є нічим іншим як однією із форм адаптації клієнта, а не лікування причин, що запускають невротичні прояви. Дотримання тенденції до обов'язкової психотерапії дозволяє підтримати впроваджену на території України Литовським князівством тезу: «Старого не руйнуємо, а нового не впроваджуємо». Тобто цінності, набуті людиною під час її життєвого досвіду психотерапевт не знецінює, нові-власні-світоглядні позиції не насаджує, а лише змінює форму реагування на події, які лишаються незмінними. Аби реалізація даного принципу була оптимально прийнятною, дієвими вважаються тілесно-орієнтовані підходи психотерапії, принцип здійснення когнітивно-поведінкової терапії, інтегрована арт-терапія при консультуванні молоді з числа внутрішньо переміщених осіб.

3. Соціально-історичні інструменти психотерапевтичного впливу на формування ментального здоров'я української нації

Термін «соціальна ізоляція» у контексті інформаційного доступу розглядається як *«...соціальне явище, при якому відбувається відторгнення індивіда або соціальної групи від інших індивідів або соціальних груп в результаті припинення або різкого скорочення соціальних контактів¹⁴»*. Матеріали фахових блогів стверджують, що: *«...ізоляцію окремої людини виділяють як від конкретної людини (присмної або неприсмної); від конкретної групи осіб (що має для нього значення); від суспільства в цілому (або від більшої частини)¹⁵»*. Наслідками ізоляції лікарі-практики виділяють «збільшення почуття самотності, депресивні епізоди, страх перед іншими людьми, розвиток деменції, зниження імунної функції, порушення сну та обміну речовин, порушення серцевого ритму, розвиток гіпертонії, підвищення вірогідності виникнення інсульту, схильність до вживання алкогольних та психотропних речовин». Дослідження питання соціальної ізоляції до пандемії було розглянуто доктором Лівією Томовою. Дослідження докора Лівії, науковця Департаменту мозку та когнітивних наук Массачусетського технологічного інституту зацікавило Ірину Барнацьку

¹⁴ Соціальна ізоляція. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lcage> (Доступ: 16.09.2023 р.)

¹⁵ Соціальна ізоляція. Wkrolik. 2021, 28 серпня. URL: <https://wkrolik.com.ua/socialna-izolyaciya/>

здійснити переклад дослідження та оприлюднити його на сайті life.liga.net¹⁶. У статті наведено один із прикладів, коли дослідники «вивчали вплив соціальної ізоляції на мозок у групі з 40 здорових дорослих 18–40 років». Під час дослідження вчених цікавила активність мозку, що відповідала за потребу особистості у соціальній взаємодії. У дослідженні вказано, що «...учасників попросили провести 10 годин соціально ізольованими у кімнаті, де немає засобів масової інформації та людей, з якими можна було би взаємодіяти. Учасники також пройшли 10-годинне голодування. Кожному учаснику зробили функціональну магнітно-резонансну томографію (фМРТ) на початковому етапі, після виконання завдання (10 годин соціальної ізоляції або 10 годин голодування) та після стимулів (соціальні стимули, їжа, нейтральні стимули). Дослідники виявили, що гострий період соціальної ізоляції, який слідував за сигналом для ініціювання соціального зв'язку (тобто зображення людей, які займаються улюбленою соціальною діяльністю), спричинив посилення активності дофамінергічних нейронів середнього мозку, які беруть участь у прагненні та бажанні винагороди, а також втамуванні голоду¹⁶».

Обмеження особистості у їжі, віросповіданні, традиціях, свободі пересування та інших форм ізоляції стало предметом дослідження А. М. Маслюка¹⁷. Разом з цими він описує ситуації депривації, до яких відносить економічну політику тоталітарного режиму (створення колгоспів, надмірні хлібозаготівлі, фіскальні заходи з вилучення продовольства), придушення селянського опору, агітацію, обмеження пересування людей, введення законів про «п'ять колосків» та паспортної системи¹⁷.

Питання впливу соціуму на індивід, вивчення системи розвитку різних форм депривації внаслідок впливу на соціальну складову особистості, зокрема у контексті «геноциду», методу репресій, властивому Російській державності та нащадкам пруських королів, цікавило науковців та політиків багатьох країн. Соціально значущими у історіографічному розрізі становлення української нації є вплив Росії та Німеччини.

Спробуємо проаналізувати інтерес у вивченні даного питання на прикладі трьох подібних в історії процесів.

Таблиця 3. Винищення черкесів.

¹⁶ Крістен Філемьє. Як соціальна ізоляція та самотність впливають на наш мозок. *Psychology Today*, 2021, 21 лютого. URL: <http://surl.li/lbzmr>

¹⁷ Соціально-демографічна ситуація в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*, 2022, 24 листопада. URL: <http://surl.li/dwosu>

Винищення черкесів¹⁸**Приклад А.**

У 1763–1864 роках, під час Великої Кавказької війни, було зафіксовано винищення черкесів. Винищення відбувалося шляхом витіснення цього народу з Черкесії та призвело до знищення 90 % черкеського населення. Черкеські землі заселили лояльними до імперії колоністами: москвинами, греками, вірменами (вікіпедія). На Кавказі залишилося менше як 10 % населення адигів – інші загинули у віковій війні, від спалаху чуми, були витіснені, багато хто потонув у Чорному морі в час переправи до Туреччини. У жовтні 2006 року 20 адигських громадських організацій з Росії (зокрема «Черкеського конгресу»), Туреччини, Ізраїлю, Йорданії, Сирії, США, Бельгії, Канади й Німеччини звернулися до Європарламенту з проханням про визнання геноциду адигів у XVIII–XIX століттях.^{18 19}

Таблиця 3.2

Шоа²⁰**Приклад Б.**

Шоа (івр. שואה, HaShoah, «катастрофа») – «геноцид єврейського народу в часи Другої світової війни. Внаслідок даної кампанії загинуло приблизно 6 мільйонів євреїв. Активно впроваджувалося переслідування, масове знищення євреїв і ромів у Німеччині під час Другої світової війни. Систематичне переслідування і знищення європейських євреїв, циганів Нацистською Німеччиною і колабораціоністами протягом 1933 – 1945 років вплинули на процес когнітивно-поведінкових депривацій даних груп протягом наступних поколінь»²⁰

Таблиця 3.3

Київська Русь**Приклад В.**

З 978 до 1015 року Київська Русь стає однією із передових держав тогочасної Європи, стаючи взірцем розвитку у культурному та політичному розвитку. У 1240 році Батий під час одного з набігів на Русь захоплює Київ. Знищення найменше торкнулося Волині та Галичини. Повторних набігів вдалося уникнути у зв'язку з налагодженням відносин з Візантією та південними і західними слов'янськими народами. Саме на цьому етапі Візантія вже починає здійснювати свій вплив у питаннях ізоляції українських земель. У XII столітті посилюється загроза нападу німецьких лицарів та збільшується загроза нових нападів золотординських племен на землі Київської Русі (саме такий сценарій стає ключовим у питанні розвитку української державності). Прагнучи зберегти цілісність земель так званого «русського народу», майже всі західні українські землі були підкорені, і увійшли до так званої «руської землі» у 1362 році. У 1349 році до влади польських феодалів увійшли галицькі землі, а Закарпатська Русь – до угорських.

¹⁸ Геноцид черкесів/ Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lbsbx> (Доступ: 26.08.2023 р.)

¹⁹ Огієнко В. Визнати геноцид черкеського народу. Хто такі черкеси. *Історична правда*. 2023. URL: <http://surl.li/lbrvj>

²⁰ Катастрофа європейського єврейства. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lbzku> (Доступ: 16.08.2023 р.)

Таким чином, можемо відмітити схожість даних подій з огляду їхнього впливу та принципів впровадження. Витіснення, завоювання, заселення більшої частини земель інших, впливових чи осілих народів, здійснюється засобами політичного впливу, зокрема інструментами воєнних дій. Такі дії мають на меті не лише завоювання, а зниження чисельності етнічного населення та асиміляція регіону російським населенням. Таким чином, маючи за мету розвиток дипломатичних відносин, предки українців втрапили у політичну гру, яка віками впливала на соціальну ізоляцію населення, знищення української культури та опосередковане відділення земель і передачу права на їхнє володіння представникам інших держав. Так, опираючись на дані Ради Європи, Національний інститут стратегічних досліджень стверджує, що «унаслідок війни та залежно від її тривалості населення України може скоротитися на 24–33 %¹⁷.

Опираючись на дані Національного інституту стратегічних досліджень, зокрема на публікацію «Соціально-демографічна ситуація в Україні: шляхи подолання», маємо наступні проблеми в демографічній сфері довоєнного періоду:

Таблиця 3.4

Демографічні показники України (2019-2022 роки)

«1. Скорочення чисельності населення України, передусім через перевищення рівня смертності над рівнем народжуваності. 1991 р. кількість населення України становила 51,6 млн. За оцінками Держкомстату, на 1 січня 2022 р. це вже було 41,16 млн осіб²¹. За даними ООН, на 2022 р. в Україні мешкало 43 млн 792 тис. осіб²².

2. Високі показники смертності чоловіків працездатного віку.

Очікувана тривалість життя чоловіків майже на 10 років менше (65,1 року) проти жінок (74,4 року)¹³.

3. Старіння населення – частка громадян віком до 17 років у структурі постійного населення країни тримається на рівні 18,1% (2019 р.) – 17,9% (2021 р.). Отже, менше жінок досягатиме репродуктивного віку в середньостроковій та довгостроковій перспективах. Як наслідок українське суспільство потрапить у низхідну спіраль демографічного занепаду.

4. Аналіз гендерно-вікової структури населення України показує два різні демографічні профілі. Один – для людей понад 40 років, народжених тоді, коли в країні народжуваність була вища за рівень заміщення (понад дві дитини на жінку). Другий – який виник у час, коли народжуваність знижувалась і досягла 1,2 дитини на жінку до 2020 р. Водночас кількість чоловіків 15–19 років – майже вдвічі менша, ніж кількість чоловіків, яким 35–39 років. До того ж додається дефіцит чоловіків, особливо після 40 років. 2020 р. жінок віком 40–69 років було на 23 % більше, ніж чоловіків.

²¹ Соціально-демографічна ситуація в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень, 2022, 24 листопада. URL: <http://surl.li/dwosu>

²² Про результати проведення гендерного аудиту в Апараті державної служби статистики України. / Проект ООН Жінки "Трансформаційні підходи для досягнення гендерної рівності в Україні", що фінансується Урядом Швеції, 2022. URL: <http://surl.li/lbtdq>

Аби дані дослідження експерті ООН в Україні мали більше практичне значення, наведемо приклад аналітичного звіту, висвітленого на сайті Державної служби статистики України. Згідно даних Державної служби статистики можемо відмітити, що показники населення, дітонародження, смертності в перші роки народження та коефіцієнтний показник пропорції жінок відносно чоловіків в Україні не є високим чи таким, що забезпечує відновлення популяції населення.

Таблиця 3.5

Чисельність постійного населення за окремими віковими групами та статтю за регіонами (за оцінкою) на 1 січня 2020 року¹³

	Усього	У тому числі у віці							
		0-14 років		15-64 років		65 років і старше			
		2	1	2	1	2	1		
Україна	41 732 779	3 096 128	3 290 628	14 553 936	13 645 588	4 739 275	2 407 224		

Примітка: 1- чоловіки, 2- жінки

Таблиця 3.6

Середня очікувана тривалість життя при народженні¹³

Рік	2000		2010		2015		2018		2019	
Країна	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
Україна ²	73,5	62,1	75,5	65,3	76,3 ³	66,4 ³	76,7 ³	66,7 ³	77,0 ³	66,9 ³
EU27	82,9	76,7	83,3	77,7	83,7	78,2	84,0	78,5
EU28	82,8	76,9	83,3	77,9	83,6	78,3

Примітка: 1- чоловіки, 2- жінки

Таблиця 3.7

Середня очікувана тривалість життя при досягненні 60 років¹³

Рік	2000		2010		2015		2018		2019	
Країна	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
Україна ²	18,9	14,0	20,3	15,2	20,5 ³	15,2 ³	20,8 ³	15,4 ³	21,0 ³	15,5 ³
EU27	25,5	21,5	25,9	21,9	26,1	22,1
EU28	25,3	21,2	25,5	21,6	25,8	22,0

Примітка: 1- чоловіки, 2- жінки

Таким чином, з даних звітів видно нисхідну тенденцію у демографічній ситуації країни, що в умовах масштабних військових дій посилюється. Таким чином, три різні етапи геноциду, зафіксовані в історії людства в умовах становлення української незалежності

відтворюють закономірність ефективності методів впливу на ізоляцію: смертність, низький рівень народжуваності, еміграція, примусова асиміляція.

В. Є. Жаботинський у своїх працях писав про систему насадження ідеї впливу інформаційного маркера на свідомість особистості. В одній із праць знаходимо таку тезу: «Ми так наполегливо і наївно насаджували в містах руські начала, наша печать скільки клопотала тут про руський театр, посилення руської книги, що ми під кінець зовсім загубили з виду справжню, арифметичну дійсність, як вона виглядає за межами нашого курячого мозку». Твердження, що тривала політична відокремленість, посилення економічних зв'язків усередині північно-східних, південно-західних і західних земель стали у XIV – XV ст. основною причиною утворення з'єданого давньоукраїнського кореня трьох народів: російського, українського, білоруського. Цей факт наводить на ідею штучності цих подій. К. Абель у своїй праці дає підтвердження нашій гіпотезу. Так, згідно записів, можемо знайти підтвердження того, що вчений стверджував, що «слов'янська частина Росії постійно називала себе «Русь», проте князі фінської землі, коли прийняли нове ім'я для народу, прикрасили його класичним європейським закінченням [ia]. Те, що найменування «Русь» стосувалося Києва, висвітлено у книзі «Буття Української мови» тепер перейшло до Москви й, забезпечене латинським закінченням встановилося як Росія». Делямар під час виступу з петицією на французькому сенаті у 1868 році вказував, що: «У Франції ми робимо велику помилку, вважаючи, що імперія є єдиним цілим; зовсім навпаки». Таким чином, виникає питання, яким чином Німеччина могла здійснювати вплив на розвиток українського народу. Варто зазначити, що Німеччина на той час була виснаженою після 30-тирічної війни (1618-1648 рр.), зазнала численних втрат (3/4 чисельності), і була найслабшою із західноєвропейських держав. Відповідь проста: засобами зовнішнього впливу шляхом залучення Росії та Польщі, та інструментами внутрішнього впливу. Зовнішній вплив полягав у тому, що князі Князівства Польського були проросійськими, а князі Росії мали німецьке коріння. Відомо, що Романови були німцями, а отже пронимецьке самодержавство панувало у створеній державі. Згідно даних онлайн бібліотеки (Wikipedia.org.ua), знаходимо, що:

Таблиця 3.8

Генеологічне дерево родини Романових²³

<i>Микола I (внук Катерини II), був чоловіком пруської принцеси, дочки пруського короля Фрідріха-Вільгельма III, Олександри Федорівни (1788-1860 рр.).</i>
--

²³ Шаблон: родове дерево Романових/ Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lebvi> (Доступ: 28.08.2023 р.)

Бабуся Миколи I також була німкенюю. Їхній син Олександр II став новим царем, а донька Марія – очолила Петербурзьку академію мистецтв, яку у свій час закінчив з відзнакою Тарас Шевченко. Саме Шевченка президент академії і протезувала, адже його мужицький дух їй дуже імпонував.

Батько Петра III, герцог Карл-Фрідріх Гольштейн-Ротторпський; мати Павла I – німкеня Софія-Августа-Федеріка, майбутня імператриця Катерина II; діти Павла I – Олександр I та Микола I, мали лише 12,5% російських генів.

По материнській лінії Олександр I має приналежність до однієї із найдавніших впливових ліній політичної влади- держави Пруссії, через бабусю (Софія Доротея Марія Прусска – прусська принцеса з династії Гогенцоллернів, донька короля Пруссії та маркграфа Бранденбургу Фрідріха Вільгельма I та британської принцеси Софії Доротеї, дружина маркграфа Бранденбург-Шведтського Фрідріха Вільгельма).

Відстежити давніші призначення в Російській імперії провладної німецької структури не є проблематичним, що черговий раз підтверджує невідгдане становище українського народу та систему штучної соціальної ізоляції нації зокрема.

Пилип Орлик у «Маніфест до європейських урядів» (1712 р.) писав, що «старим європейським державам не потрібно боятися відновлення України через ослаблення Московщини». Він стверджував, що таким актом не порушиться європейська рівновага, а лише зменшиться апетит Росії, яка посягає на свободу Європи 311 років. Для підтвердження цього наведемо історичну довідку.

Таблиця 3.9

Розподіл території України засобами впливу Російських імператорів

Петро I під час війни з турками (у якого була домовленість про напади на нескорену Україну), віддав Азов і зруйнував фортецю у Таганрозі, залишивши собі Лівобережну Україну з Києвом.

У 1734 році повною мірою було забезпечено залежність Запоріжської Січі від Росії, руками і силами якої відбувалися усі захисні воєнні операції.

Катерина II здійснювала модернізацію війська та території підвладної Росії частини України по канонам, насадженим німецькими стандартами, які вже прижилися в Росії, аж до повного знищення Запоріжської Січі, як інституції України.

Внутрішній вплив був можливий шляхом споріднення з німецькими чиновниками нащадків княгині Ольги, яка у своїй діяльності, аби домогтися поступок з боку Візантії, започаткувала низку реформ і дипломатичних відносин із західноєвропейськими державами.

Син Ігоря та Ольги Ярослав через одруження з Інгердою, дочкою шведського короля, поріднився з Генріхом II, а його сини були одружені на сестрі польського князя Казимира, онуці німецького цесаря Генріха II, дочці Візантійського імператора Костянтина IX Мономаха.

Таким чином, згідно даних видно, що дипломатичний вплив Пруссії поширювався на територію України, що унеможливлювало її самостійний розвиток. Відповідно, одна із найсильніших держав (Київська Русь) стала заручницею найслабшої держави (Німеччини), засобами соціальної ізоляції, відсторонення від об'єктивної інформації. Народ же став об'єктом насадження травматичного досвіду поколінь, об'єктом дослідження та вибіркою для впровадження соціалістичних ідей. Відтак, дослідження К.Л. Бірмана є тому підтвердженням. У працях науковець стверджує, що: «Ізоляція дітей від позитивного міжособистісного контакту може залишити їх власних компонентів соціалізуючого досвіду. Довготривала ізоляція може викликати або збільшити невідповідність у соціальній адаптації, призводячи таким чином до погіршення соціального пристосування в наступні роки»²⁴.

Якщо врахувати, що одним із завдань соціальної ізоляції є корекція, зміна поведінкових реакцій особистості відповідно до нових змін суспільства, то звернемося до нашого припущення: «оскільки людина від народження є унікальною і здатність до адаптації у неї є вродженою (психоаналітична концепція), їй необхідний соціум для успішного життя (Г. Олпорт), адже рівновага з природою згубно вплине на її розвиток (А. Маслоу), тому штучно створена ситуація дозволить запустити конфлікт тиску на поведінку та викличе додатковий взаємозв'язок зі соціальним світом, що дозволить розробити власні маршрути реагування (Е. Торндайк), і призвичаїтися до створених нових умов (Е. Толмен). І все залежить від того, яке значення вкладене в ситуацію (гештальтпсихологія), адже людина проявить винахідливість і сама створить поетапність дій для успішного результату досягнення поставленої мети (Е. Толмен)».

Надмірна прив'язка до соціуму посилює залежність особистості від процесу його видозміни та потребу у приналежності до соціальної групи, що схоже більшою мірою на психоемоційну залежність. Саме в основі більшості досліджень вчених і лежить аспект психоемоційної та функціональної залежності індивіда від соціуму. Таку залежність через доказову базовість наукових досліджень і підтверджували німецькі, американські вчені, результати праць яких стали основою для розвитку психологічної науки світу. Приналежність особистості до соціуму робить її вразливою, оскільки відбувається розщеплення з надбанням роду, знищуються родинні цінності та передаються нащадкам лише травматичні установки і стереотипи поведінки. К. Юнг стверджував, що все, що не є свідомим, розглядається як фатум. А З. Фрейд був переконаний, що витіснений життєвий досвід проявляється у жестах,

²⁴ Богданов С.О. Соціально-психологічні чинники порушення стресостійкості дітей, що проживають у буферній зоні воєнного конфлікту на сході України. *Проблеми політичної психології* : зб. наук. праць. Київ, 2016. № 4 (18). С. 40–51.

словах та поведінці. Таким чином, травматичний досвід передається від покоління і до покоління, а прив'язка індивідууму до соціуму не стимулює пропрацюванню родинних травм, а сприяє відстороненню особистості від себе та свого життєвого багажу. *Такий підхід є важливим у питаннях керування цілими народами та знищення ідентичної єдності.* Якщо розглядати той факт, що діти, народжені від батьків, у яких були ознаки ПТСР, мають менший рівень кортизолу в крові. То постійні стресові події у соціумі будуть впливати на кожне покоління, знижуючи здатність до протесту. *Саме зниження рівня кортизолу у крові спричинює поширення стресу, хронічних захворювань, схожі за симптоматикою ознаки глибокої депресії, афективних тривожних розладів*¹¹. Таким чином кожне наступне покоління відчуває знижену жагу до життя, обмежуючи власні бажання. У нащадків таких людей культивується почуття горя, втрати, самотності та ізоляції, провини вижившого. Такий підхід схожий на суцільний соціальний експеримент над народом: знищити слабких та адаптувати до виживання і обмежень тих, хто вижив. Саме з цією метою насаджуються суспільно єдині правила і устої, поширені через освіту та культуру.

Одним із засобів створення єдиної системи реагування, є освіта. В Україні зафіксовано знищення найбільших бібліотек, засобами надбань яких здійснювалася просвіта і розвиток духовенства України та незалежної свідомої думки. На той час, ці бібліотеки мали у своїх фондах першодруки та приклади рідкісних видань, які насаджували освіту та передавалися у вигляді переписів.

Таблиця 3.10

Хронологія знищення бібліотек в Україні

<p>1780 р. – Київська академія (2500 книг), 1811 р. – бібліотека зі звезеними напередодні згідно централізованого указу цінними історичними збірками з різних міст та монастирів; 1787р. – бібліотека Києво-Печерської Лаври, в якій були пам'ятки світового значення; 1240 р. – найбільша бібліотека Ярослава Мудрого; 1718 р. – бібліотека Києво-Печерського монастиря; 1720 р. – уніфікація мови згідно царського указу та видання із російськими синодальними версіями; 1964 р. – згорів відділ стародруків; 1941 р. – конфіскація фондів Бібліотеки ім. Симона Петлюри (вивезена до Німеччини).</p>

Це лише один із прикладів ізоляції та її впливу на розвиток народності, поширення навченості та здійснення просвіти. Враховуючи той факт, що більшість знань в Україні передавалися в усній формі, зокрема засобами казок, (таке навчання носило сакральний характер, адже так передавалися знання про єдність людини з природою та основні

соціальні устрої), дана система освіти також піддавалася видозміні. Після періоду випадкових пожеж з 1872 по 1878 роки в Україну, «Західно-Руський край», були здійснені етнографічно-статистичні експедиції. Експедиції були споряджені Імператорським Руським Географічним товариством. Завданням членів експедиції було записувати казки у «Курській губернії, Слобожанщині, Харківській губернії, Катеринославщині, у Ново-Осіпові Куп'янського повіту, в с. Нижня Сироватка Сумського повіту». Задokumentовані казки о своїй основі фіксували тем «судових суперечок, ліні жінок, дурних чоловіків, зруйнованих мрій, багатих та бідних, життєвих невдач, брехні, висміюванні вад та моралізації мужицького люду». Таким чином, записані казки мали за мету викривати пороки українського люду, показуючи його лише у світлі неосвіченого люду. Проте, здійснюючи аналіз пізніших версій казок, записаних дослідниками в часи розвідок Павла Чубинського на Поділлі, Донеччині, Івано-Франківщині, Чернігівщині, Закарпатті, Слобожанщині, Київівідкривають показують психологізм, понятійний та високоморальний характер українського народу. Дослідження ж І. Руденка, В. Криницького, С. Далавурака, В. Шухевича, П. Куліша відкривають глибину вірування, психологізм народу, особливе ставлення до сироти, питання سموціалізації дитини-сироти та основні морально-соціальні правила життя у громаді. Розвідки українських вчених також відкривають ставлення дитини у системі родинних цінностей, обцинному ладі, єдності з природою та спостережливості, що формує соціальне становлення особистості. Ці правила виховання врозріз ішли із основною метою просвіти на навченості, яка мала б бути поширена на українських землях, як джерелом впливу та спілкування панівної гілки влади із народом. На цьому етапі розрізень у зборі даних про український народ, здійснимо іще одну історіграфічну розвідку. Фрідріх Вільгельм I поклав основу навченості для населення, що станом на 1720-1736 роки дозволило пруським селянам стати одними із найосвіченіших в Європі, а монарху вільно спілкуватися з підданими однією мовою. Доказова база науки і мистецтва для Фрідріха Вільгельма I стала лакмусом визнання та заохочення вчених, оскільки звернення до емоційного чи духовного збагачення монарх не визнавав, так як головною цінністю для нього було збагачення. Якщо діяльність не давала можливості збагачення для держави, то вона визнавалася надмірною і шкідливою. Соціальні експерименти з населенням дозволили королю не лише стати одним із успішних у світовій політиці (армія короля була найсильнішою в Європі), а й успішно закласти підвалини для поширення ідеї психоемоційної залежності індивіда від соціуму.

**Підвалини для поширення ідеї психоемоційної залежності
індивіда від соціуму**

1762 року після смерті Катерини II Петро III уклав із Фрідріхом II мирний договір і повернув завойовані землі.

22 травня 1762 року Пруссія уклала мирний договір із Францією, а 24 листопада – з Австрією. Таким чином Пруссія остаточно увійшла до списку лідерів європейських держав.

5 серпня 1772 року повноважні представники Пруссії, Австрії та Росії підписали в Петербурзі договір, за яким відбирали на свою користь так звані санітарні смуги, тобто території по периметру Речі Посполитої (третій поділ Речі Посполитої). За цією угодою Королівство Пруссія забрало Помор'я, Куяви та частину Великопольщі загальною площею 36 тис. (вікі).

Подальші мирні договори між Пруссією і Росією, Австрією, Німеччиною, Францією мали за мету збільшення територій цих держав чи проведення реформ. Наукова діяльність, що здійснювалася на основі наукової бази Пруссії, найпотужнішою в Європі. Оскільки нацядки пруських королів були при владі в Російській імперії, а представники керівних посад – вихідцями орденів Пруссії, діяльність цих країн здійснювалася під гегемонією психоемоційного, культурного, політичного впливу лідера думки.

Аби зберегти панівну владу, у 1815 році пруський король Фрідріх Вільгельм III, російський імператор Олександр I, австрійський цісар Франц I в Парижі ініціювали створення Священного Союзу як спробу умиротворення Європи. Австрію не було включено до Німеччини, а залишено окремою гілкою влади, що дало можливість територіально і політично зберегти впливовість королівства і насаджувати ідеї залежності людини від соціуму.

Для жителів історичної України питання впливу цих імперій носило характер розбрату, оскільки бажання Росії привласнити територію Галичини не сходилося із баченням Австрійської сторони. Відтак ідеї виховання свідомої вільної людини, якими були наші предки, ішло в розріз із баченням, покладеним на наші території.

Присутність вихідців Німеччини на території України

З III тис. до н.е. на території Закарпаття проживали вихідці Франції та Німеччини – кельти, які є одними із нацядків прусів, які (при масових переселеннях зі своїх земель за етнічним складом населяли) оселившись на нових землях швидко асимілювалися з місцевими племенами України.

В Криму проживав з другої половини XVIII ст. Йоганн Арендт, лютеранин, майстер мідних справ.

Його внук Микола Арендт став відомим хірургом, і брав участь у воєнних діях Російської імперії з 1805 до 1809 року, а під час 1812 року в польових умовах провів 800 операцій під час воєнних дій. Арендт залишився у Франції на посаді головного лікаря окупаційного корпусу, читав лекції в Сорбонні, став членом-засновником масонської ложі «Георгія Переможця».

Таким чином, нащадки пруських політиків були серед чиновних посад багатьох країн, на території яких поширювалася влада Пруссії. Якщо проводити глибинне дослідження впливу Пруссії на хід історії Європейської політики, можна знайти безліч підтвержень взаємозв'язку паралельним процесам, які відбувалися там.

Розвиток культури, зменшення процентної ставки для буржуазії, обмеження прав над найманими селянами дозволило поширювати відому практику світових лідерів, а перебування при дворі Ярослава Мудрого діячів багатьох європейських держав надало їй статус держави, яка посідає чільне місце у системі європейських дипломатичних відносин. Розподіл земель Київської Русі після смерті Володимира Мономаха на Галицьке, Чернігівське, Переяславське, Володимир-Волинське князівства стало можливою умовою збереження так званого генетичного коду, який відігравав провідну роль у племінних об'єднаннях в історії східних слов'ян з часів антського царства. (64-Історія України сinya).

Таблиця 3.13

Поділ українських земель між державами-сусідами

Уже з 1772 року після першого розподілу Польщі до складу Австрійської імперії увійшли Галичина, частина Волині та Поділля.

З 1744 до складу Росії увійшов Крим і північно-чорноморські степи.

У 1775 році Австрія приєднала до свого складу Буковину.

Після другого розподілу Польщі у 1793 році до складу Російської імперії увійшла Правобережна Україна у складі Київщини, Волині, Поділля, а після третього розподілу Польщі – Берестейщина, у 1795 році.

Такий розподіл тривав до 1914 році і характеризував не лише географічний розподіл, а й політичний, адже населення України належало до двох різних суспільно-політичних систем²⁵

Якщо розглядати властивості суспільного життя племінних народів, які заселяли терени України, історію родового ладу, можна відмітити побудову чіткої ієрархії у веденні господарських, побутових, ремісничих чи військових дій. Життя язичників, до масового поширення на території Київської Русі християнства було взаємопов'язаним із умовами навколишнього середовища. Життя у єдності та гармонії зі світом, правилами природи прослідковувалися до часів козацтва, а із знищенням козацтва Катериною II, остаточно втратило свій вплив на життя населення України, адаптувавши його до змін соціуму. Оскільки релігія була однією із важелів дипломатичних відносин та впливу на політичний лад у державі, підкоренні населення, можна відмітити важливість насадження християнства серед слов'ян. Самий процес зміни віри на

²⁵ Історія України / керівник авт. кол. Ю. Зайцев. Львів: Світ, 1998. 448 с.

території Київської Русі чи України був був сповнений кривавих подій. Розглянемо декілька з них.

Таблиця 3.14

Спроби знищення ідентичності української нації

Насадження християнства здійснювалося насильницькими способами, знищуючи невірних та спалюючи тотеми і капища.

З 1764 р. Православні християни з числа духовенства та шляхти були позбавлені права займати адміністративні чи громадські посади та свободи віросповідання, указом Станіслава Понятовського.

Булла Папи Римського Климентія у 1766 році заохочувала католицьке духовіництво навертати некатолків до уніатської віри.

Варто згадати і 9 христових походів, здійснених з благословення Папи Римського Урбана II, під час яких було звільнено від «невірних» Гроб Господній і Святу Землю Єрусалиму. Такі походи супроводжувалися кровопролиттям, а розселення євреїв по територіях держав було сповнене гоніння, що посилювало ненависть та бажання підкорити своїй владі місцевих жителів. Саме так сталося і на території України, коли євреї ставали у маленьких селах одноосібними господарями, забираючи за послуги у селян останні пожитки. Обмеження прав православних призвело до занепаду культурного, економічного, політичного життя центрів України.

Навколо адміністративно-територіального устрою у XVIII ст. постійно точилися суперечки, а царський указ 1783 року дозволяв укріпачувати селян Лівобережної України та Слобожанщини, чим іще сильніше обмежував права та свободи.

Гайдамацький рух 1714 – 1770 років як протест проти свавілля експлуатації правобережної Черкащини, свавілля польських панів та євреїв-феодалів, політичної анархії Речі Посполитої лише підтвердив обмеження прав українців та козаків, отримавши права на життя, проте повну заборону вести міжнародні відносини, мати виходи до Чорного моря, вмішуватися у питання релігії.

Можна відслідкувати, що на Польщу були покладені обов'язки стати центром культури, архітектурної майстерності, мистецтва, тоді як на Росію – стати центром просвіти, освіти та армії. Україна мала забезпечувати духовність, тобто знищення всієї спадщини попередніх поколінь, які б підтверджували її самобутню історію і переваги. Цікавим фактом у цій тріаді є роль українців, які ставали робочою силою чи носіями цих знань у інших державах, оскільки з п'ять хвиль міграції саме українці проявляли себе у різних сферах життя, зокрема у науці, культурі, мистецтві. За останній період міграції, згідно даних посла України в Польщі Андрія Дешиці, «в Польщі працює 1,5 млн українців, і кількість трудових мігрантів з 2014 року збільшився в 2-3 рази: в 2014 році в Польщі було 680 фірм, де власниками були українці, а в

2021 році таких підприємств стало вже 16000»²⁶. Згідно даних Посла²⁶, орієнтовно 600 тисяч українців офіційно платять податки до Фонду соціального страхування, а решта працюють на трудових договорах і податки не платять. Таким чином, вироблена стратегія щодо наповнення українською робочою силою країн, які мають на меті здійснювати економічний розвиток, активно впроваджується і в наш час.

Знищення козацтва, винищення сіл та урбанізація населення в історіографічному розрізі мали на меті створити сприятливі умови для швидкого захоплення народу, асиміляції його з примітивною культурою самовираження, пропагованою Росією. Іще у своїх виступах Каверін писав, *що московія – це мужицьке царство. Тому, щоб стати провідною державою, надбання України та її попередниці Київської Русі було необхідною умовою самоствердження.*

Втрата єдності з природою, яка «загрозувала розвитку особистості», знищення генофонду, втрата зв'язку між поколіннями, потреба у приховуванні родових знань призвела до ізоляції індивіда, знищення його родової пам'яті та спростила умови насадження необхідних світовим лідерам форм впливу на народ як власність чи приналежність до території родового клану. Знищення значної частини генофонду нації призвело до популяризації адаптивних форм поведінки тих, хто вижив: *протистояння* (демонстративна агресивність на оточення, «відстоювання прав»), *дистанціювання* (показове відсторонення від фізичного, соціального контакту), *самоконтроль* (надмірна критичність до досягнень, постійна психоемоційна та тілесна напруга як готовність до захисту чи уникнення складних ситуацій), *пошук соціальної підтримки* (соціальна та психологічна інвалідація, інфантильність проявів, залежність від осіб/речей), *прийняття відповідальності* (прагнення брати на себе відповідальність за вчинки інших осіб, надмірне виснаження непосильним навантаженням), *уникнення* (уникання способів врегулювати ситуацію, яка завдала негативних тверджень про себе, ситуацій, в яких не вистачає навиків), *позитивна переоцінка* (мнине зниження важливості питання, яке потребує врегулювання). Таким чином, можемо зробити припущення, що тенденція до соціалізації, здійснена шляхом створення суспільно несприятливих умов, стала підґрунтям для втілення принципів К. Маркса, згідно яких розвиток індивіда можливий шляхом прямої чи опосередкованої взаємодії між іншими особами. Таким чином ідеалізовані цінності, такі як дружб, виконання соціально важливих завдань, патріотизм, героїзм, були не чим іншим як основними інструментами виховного та національно-патріотичного виховання української молоді. Метою такого націоналізованого виховання було вироблення здатності молоді

²⁶ Лебедина О. Посли назвали кількість українців у Польщі та Чехії. *Дзеркало тижня*, 2021, 20 липня. URL: <http://surl.li/lbzxh>

до колективної взаємодії в умовах надзвичайних ситуацій. Міграційні процеси ж розглядалися як форма прояву процесу адаптації до нових умов життя соціалістичної молоді. Таким чином, створення надзвичайних ситуацій стало умовою для виховання якостей нації воїнів, тобто формування психіки як функції відображення дійсності.

Вченими доведено, що втрата відчуття приналежності до спільноти, рідної землі, міста чи села, породжує почуття відособленості. При зниженій когнітивній функції особистості це запускає емоційну нестійкість. Емоційний процес на думку Мак. Дауголла реалізується засобами впливу інстинктів: гнів пов'язаний із інстинктом дратівливості, почуття переваги – з інстинктом самопоширення, почуття самотності – з інстинктом стадності. Якщо виокремити фізичні реакції страху (тремтіння, завмирання серця) від когнітивних процесів, то від емоцій нічого не залишиться. Таким чином процес знищення генофонду носить чисто функціональне завдання – зачистку території, і вплив на націю шляхом маніпулятивних воєнних дій. Якщо врахувати, що у воєнні дії вступають країни зі схожими соціальними системами, то зможемо зробити припущення, що Російська держава як правонаступниця Німеччини, мала на меті виконання однієї із головних місій: засобами інших народів, які мали для цього всі необхідні дані (український народ) чистки своєї території від народів, які вважалися «шкідливими» та розорювали землі (євреї), лишаючи після себе пустку. Звідси випливає теза, що: руками Росії Німеччина вступала у військові конфлікти з метою розподілу світу та повернення історично значущих територій; Англія та Франція – за збереження власних колоніальних імперій і владарювання над захопленими народами та з метою ліквідації Німеччини як конкурента, Україна – бо була лишена права вибору (її населенням були укомплектовані армії країн, що перебували у стані воєнних дій).

На думку Я. Гошовського, «депривація призводить до порушення взаємодій у сім'ї та негативно впливає на формування гендерно-рольових орієнтацій»²⁷. Обмежені орієнтири та відсутність «позитивних домінант» є причинами частих відхилень усередині сім'ї, вікових груп. Такі відхилення призводять до невизначеності або розвитку переважаючих типів маскулінності та фемінності. Тривалість часу, під час якого була реалізована дана депривація, руйнує значущий зміст образу «Я», що ускладнює процес розвитку особистості, та впливає на розвиток комплексу неповноцінності. Ускладнення процесу пошуку шляхів подолання в нових ситуаціях, що потребують адаптації, може вплинути на розвиток почуття неповноцінності, набутої безпорадності, а отже, призвести до психоемоційних розладів особистості. Крім того,

²⁷ Санько К. О. Психологічне благополуччя як основа повноцінного та психологічно здорового функціонування особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Харків, 2016. Вип. 59. С. 42- 45.

регулятивний характер життя вимагає навколишнього середовища, що суперечить віковій потребі динамічної самоактуалізації, яка запускає механізми поведінкового протесту як відповідь на ситуацію, а не як вирішення проблеми. Депривація також може послабити або посилити рефлексію і ускладнити процес повного самопізнання, що в свою чергу стає причиною слабого малоефективного психічного захисту особистості. Такі реакції надають можливість відтермінувати вирішення складних для молодшої особи питань, що створює ефект захисту, призводять до психосоматичних ознак депривації.

Внутрішньо переміщеній молоді з ознаками депривації притаманні ускладнення у сферах комунікативно-перцептивного спілкування, самосприймання й самоакцептації, нервово-психічної стійкості. В умовах соціальної ізоляції, спричиненої внутрішнім переміщенням внаслідок воєнних дій, як процесу ускладненої адаптації, відчуття тривоги призводить до уповільнення процесу адаптації молоді до соціального життя; втрати інтересу до соціального життя; можливості розвитку гострої реакції на стрес (навчання, ізоляція); ускладнення процесу реадaptaції. Так, у дослідженні «Особливості адаптації українських освітніх мігрантів до умов життя за кордоном» (Гірник А.М., Гірник Г.А.) наведено наступні статистичні дані співвідношення проблем студентів-мігрантів: «культурно-комунікаційні – 43 %; соціально-психологічні – 21 %; освітні – 19 %; побутові – 17 %»⁷. До основних соціально-психологічних проблем адаптації було віднесено: «проблеми, що пов'язані з новим життям за кордоном (у нашому випадку – 61 %) та з попереднім життям, батьківщиною (39 %). Останні, своєю чергою, теж можна класифікувати на дві субкатегорії: сум за атмосферою, зокрема домашнім затишком (28 %), та сум за оточенням – рідними, друзями, близькими (72 %)»⁷.

Тривалість реагування молоді людиною на виклики, як і їхня роль на процес зміни поведінкових патернів, варіюється відповідно до смислів, які людина приділяє цим подіям, та зовнішніми чинниками. Так, у дослідженні (Я. Гошовський,) знаходимо тому підтвердження: «Темпоральність є потужною детермінацією базових конструктів самосвідомості депривованої особистості, тому існує тісна залежність між тривалістю, часом і мірою, впливом деприваційних умов та успішністю всього подальшого особистісного становлення»²⁷.

Проблема соціальної депривації цікавила багатьох вчених, що знайшло виокремлення даного феномену у трьох підходах до його тлумачення: статично-психоперманентним, девіантним і соціо-ізоляційним. Представники – статично-психоперманентного підходу тлумачать соціальну депривацію як психічний стан людини. Українські вчені Н.М. Ануфрієва, Т.М. Зелінська і Н.О. Єрмакова соціальну депривацію визначають як психологічний стан людини, що викликається обмеженою можливістю засвоєння самостійної соціальної

ролі. Представники девіантного підходу під соціальною депривацією розуміють специфічні відхилення від реальних соціальних норм поведінки і спілкування, котрі утворилися на основі відсутності певних умов соціалізації та можливостей всебічно засвоювати соціокультурні суспільні цінності. Представники соціоізоляційного підходу розуміють соціальну депривацію як цілковиту відсутність соціальних контактів. О.Г. Алексеєнкова, стверджує, що соціальна депривація – це «повна відсутність контактів людини (або якої-небудь групи) із суспільством». В.П. Москалець у своїх дослідженнях стверджує, що «Понад це, кожна людина з нормальною психікою, не обтяженою садистським й мазохістськими комплексами, жорстокістю, авторитарністю, агресивністю, психопатіями, акцентуаціями характеру тощо, щиро хоче розумних, справедливих, доброзичливих, добросердних, приязних взаємин в усіх сферах свого життя, прагне уникнути цинізму, аморальності, ворожості, агресивності, потреби коїти злочини, конформістської покірності, приниженості, знущань...».

У соціально-психологічній площині для розвитку депривації визначальним є зміна у біологічному ритмі внутрішньо переміщеної особи (зміна звичного раціону та втрата важливого забезпечення організму білками та мікроелементами; режимі активності та відпочинку), так і зміна виду та форм психосоціальної підтримки (спілкування з рідними, тілесна підтримка, любов та захист). У житті депривації знаходять прояв у складних системах взаємодії. Безперечно, є всі підстави твердити про полімодальний характер депривації та її різновидовий характер. Як зауважують Е. Бромет, Є. Головаха, С. Глузман, Д. Голдгабер, А. Горбачик, Г. Карлсон, Н. Паніна, первинна «материнська травматизація», недоліки навчальної діяльності та блоковане спілкування призводять до ефекту «комбінованої посттравматичної реакції», яка, не набуваючи генералізованого характеру, проявляється у психоемоційних розладах та стимулює значні порушення психічного здоров'я депривованих дітей²⁴.

Враховуючи широкий діапазон проявів психічної депривації (від легких дивацтв до важких уражень інтелекту й характеру), Є. Рогов (з урахуванням контексту досліджень Й. Лангмейєра і З. Матейчека) пропонує виділити чотири основні форми депривації:

- депривація стимульна (сенсорна): занижена кількість сенсорних стимулів або їх обмежена мінливість;
- депривація значень (когнітивна): надто мінлива хаотична структура зовнішнього світу без чіткого впорядкування і змісту, яка не дає можливості розуміти, передбачати і регулювати те, що відбувається зовні;
- депривація емоційного ставлення (емоційна): недостатня можливість для встановлення інтимного емоційного ставлення до певної

особи або розрив такого емоційного зв'язку, якщо він уже був налагоджений;

– депривація ідентичності (соціальна): обмежена можливість для засвоєння самостійної соціальної ролі²⁸.

Л. Ядвіршис вичленовує культурну депривацію (недостатній розвиток культурних потреб, наявність яких передбачається в сучасній цивілізації); когнітивну депривацію (відсутність можливості розуміти і регулювати те, що відбувається навколо); соціальну депривацію (обмежена можливість для засвоєння автономної соціальної ролі, першопричиною чого насамперед є нестача контактів із зовнішнім середовищем, мікро- і макродовкіллям)²⁹.

Для внутрішньо переміщених осіб мають місце місце прояви наступних видів депривацій [1; 2; 5; 6; 7; 8; 10; 11; 12]: *соціальна, комунікативна, економічна (матеріальна), професійна, рольова, тотальна/парціальна (часткова), просторова (кінетична, рухова, психомоторна), харчова, сенсорна, інформаційна, перцептивна, когнітивна, афективна (емоційна), материнська, родинна, сімейна, сексуальна, гендерна, екстремальна, тактильно-кінестетична, явна/латентна (прихована, замаскована), зовнішня/внутрішня, перманентна, темпоральна (часова, рання/пізня), експериментальна, духовно-соматична, субетнічна, депривація сну, психічна та ін.*

За даними Ла Страда фахівцями **Національної поліції України** у 2021 р. було зареєстровано заяв, повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані із домашнім насильством – **325 599**. (за весь 2020 р. надійшло 209 тис. заяв). За статистикою, 79% звернень становили повідомлення від жінок про скоєне домашнє насильство; від дітей – 1792 звернень. За результатами перевірки підтверджено насильство стосовно: *дорослі особи чоловічої статі – 16480, жіночої статі – 63879; дітини (до 18 років) – 2921*. Із загальної кількості потерпілих від кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, щороку в середньому 7% дітей. Із 24 лютого по 1 грудня 2022 року, зі слів уповноваженого Верховної ради з прав людини Дмитра Лубінця, із України виїхало більш ніж 14,5 мільйона громадян. 1,5 млн – діти. 11,7 млн осіб вирушили до країн Євросоюзу. Таким чином можемо стверджувати, що феномен депривації в сучасних реаліях високий рівень впливу на молодь. Залежно від рівня її розвитку, можна виокремити дуже високий, високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький і дуже низький. Аналіз рівня когнітивно-поведінкової депривації можна виявити за умов діагностики: рівня

²⁸ Коваленко А. Б., Корнев М.Н. Соціальна психологія: підручник. Київ, 2006. 400 с.

²⁹ Левченко К.Б., Панок В.Г., Трубавін І.М.. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навч.-метод. посіб. Київ : Україна, 2015. 176 с.

руйнації/ відсутності/ рівня сформованості психічних процесів (критерії та показники відчуття, сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, волі, емоцій, почуттів); психічних властивостей (критерії та показники здібностей, темпераменту і характерологічних властивостей, пам'ятливості, інтелектуальності та ін.), психічних утворень (критерії та показники навченості, умінь, ціннісних орієнтацій, стереотипів, психомоторики, мотивації, мовлення, свідомості, самосвідомості та ін.) внаслідок цілковитого чи часткового незадоволення потреб.

Глибинне патопсихологічне обстеження психічних процесів особистості дозволяє виявити параметри психіки, які зазнали змін. Такі зміни можуть стати причиною зниження ефективності та функціональності роботи психіки.

Психоемоційний стан молоді у 2022 році був сформований під впливом штучно створених чинників 2020-2021 років. 2021 рік став періодом суспільно-історичних та соціально-економічних потрясінь, переоцінки цінностей, що призвело до проблем адаптації молоді та підкріпило важливість значення досліджень, зроблених німецькими та американськими вченими. Адаптація молодіжного життя до умов пролонгованих карантинних обмежень показала істотні характеристики впливу на когнітивно-поведінкові депривації, зокрема – ригідності. Як зазначалося у попередньому розділі, здатність пристосовуватися індивіда до нових стресових ситуацій є одним із показників успішної реалізації процесу адаптації, проте з часів козацтва (за 260 років, проведених у 130 військових операціях) взаємозв'язок молоді із надбаннями попередніх поколінь втратив значний виховний вплив і став одним із останніх етапів емоційного занепаду молоді в умовах чергового внутрішнього переміщення, а материнська депривація в останні 260 (1762-2022 рр.) років набувала активного прояву на теренах України, що призвело до поступового виродження адаптивних навиків та критичної оцінки ситуації та пошуку нових форм реагування у складних ситуаціях. Останні розподіли населення України (1974 р.) та впровадження масштабних політичних реформ: освітніх, культурних, релігійних, мовних разом із матріархатом створювало умови для розвитку подій за двома сценаріями: нівелювання навиками протистояння народу проти дипломатичного устрою; пошук світлих голів, які здатні розвивати доказову науку (іще за часів Фрідріха-Вільгельма I пошук найкращих фахівців з віддалених місцин, які були здатні на вірну та якісну службу було одним із пріоритетних умов розвитку держави) для вигідних пропозицій роботи за кордоном. Таким чином психологія впливу на народ була реалізована шляхом багаторічного впливу на створену фактично автономну, стереотипну поведінку мас, нівелюючи навик оціночної евристики, якими користувалися за часів козацтва українці. Створення тригерних умов існування індивіда призводить до зниження рівня осмисленості рішень

внаслідок браку часу та посиленого навантаження когнітивного аспекту, а відповідно, навик уважності до деталей та поміркованість дій призводить до мінімуму. Таким чином вплив «експертних осіб», які вказують на важливість реагування типовим чином (реклама, соціальні мережі, експерти певних галузей-заступники чиновників, педагоги) посилюють залежність і дезадаптацію молодшої особи у нових для неї умовах. Таким чином і зовнішні умови, і експертність провідника необхідні для підтвердження теорії залежності людини від соціуму і приналежності її до конгломерату, в рамках якого вона буде діяти запропонованим для неї способом. Потреба виробляти навик механічного реагування у молоді на зовнішні подразники війни відповідає психологічним принципам впливу та є економічно вигідною, оскільки кількість скоєних помилок автоматичного нового реагування емоційно несформованої особистості дозволяє збільшити особисту користь керівної структури впливу та поширити авторитетну владу у всіх сферах життя, від яких залежить особистість. Така соціальна поступливість, зокрема набір якостей, які були сформовані за останні століття і які ефективно впроваджуються завдяки епісі діджиталізації, в умовах воєнного часу постійно нагадують молоді, що погодження із вимогами суспільного виклику є правильним та вигідним (зміна місця проживання, відмова від благ, соціальне усамітнення, перебування в умовах обмеженого доступу до благ соціального забезпечення, щедре забезпечення гуманітарною допомогою нужденних, вчасна оплата комунальних послуг, допомога нужденним). Відмова від цих правил призводить до створення емоційної нестійкості, депресії як наслідку створення соціальних ярликів та штучного дистанціювання від общинного групового ладу (не волонтер, жадібний).

4. Суб'єктивні погляди щодо доцільності психотерапії в Україні

Тенденція до різкого та систематичного погіршення фізичного та ментального здоров'я молоді змушує педагогів та науковців-теоретиків працювати над пошуком нових форм та методів роботи з дітьми, аби сприяти гармонійному всебічному розвитку останніх. Врахування індивідуальних психофізіологічних можливостей призводить до потреби у формуванні груп та навчальних класів за принципом ревалідаційної педагогіки, що спрямована на вивчення особливостей сучасної ослабленої, а як наслідок хворобливої дитини.

Кількість дітей, що мають серйозні проблеми з усним та писемним мовленням на період початку навчання збільшується. Такі відхилення відображаються на успішності майбутнього школяра (техніці читання, рівні засвоєння навчального матеріалу, культурі та багатстві мовлення) та загальному психофізичному розвитку особистості учня (це особливо помітно у сільських школах) та є проявами неухважного, гіперактивно-імпульсивного, комбінованого типу когнітивної дисфункції дитини..

Проблема дефіциту спілкування у сім'ї, безсистемність психолого-педагогічного впливу батьків на виховання своєї дитини, емоційна тупість та ущільнення дорослих, неузгодженість впливу шкільного та сімейного виховання на дитину; негативні прояви генотипу родини та фенотипні чинники, відсутність сприятливого психологічного клімату у сім'ї призводить до того когнітивних викривлень, розладів на рівні нейропсихологічного профілю. Розлади поведінкового спектру (системні конфлікти, низька успішність, постійне порушення норм) стають наслідками проблем самоконтролю (порушення уваги, труднощі у збереженні мотивації, нетерпимість, рухова збуджуваність), що мотивує індивіда заглиблюватися у суб'єктивне сприйняття важливості внутрішнього світу, уникаючи контакту з зовнішнім світом. Ці та інші чинники становлять актуальні проблеми освітньої парадигми сучасного суспільства.

Однією із важливих складових активного розвитку мовленнєвих реакцій особистості є розвиток уяви, творче фантазування, які в умовах карантинних обмежень, діджиталізації, вимушеної міграції блокуються, що притуплює стимул для розвитку, а відтак стереотипне шаблонне мислення призводить до відповідей чітких, конкретних: типу «так», «ні». Чітко структуровані мінімалістичні відповіді вказують на вплив стресу на роботу центральної нервової системи.

Відсутність основ психологічної освіти чи педагогічної підготовки, знань про вікові особливості людини у більшості батьків, створюють умови для впровадження погроз, заборон чи паска, вже у підлітковому віці, як інструменту захисту травмованого Я дорослого та створення умов збереження власної зони комфорту, що впливає на девіантну, деліквентну поведінку, а подекуди хронічні хвороби, які гальмують розвиток та ріст організму загалом.

Низький рівень духовної культури, що сприймається як чітка тенденція у зв'язку з доступом до інформації будь-якого змісту в онлайн-режимі, впливає на стереотип поведінки підростаючого покоління. Знецінення, вживання лексики заниженої конотації, страх перед висловлюванням також породжує проблеми з розвитком мовлення, концентрацією уваги на фармакологічному лікуванні, а не на самому міжособистісному спілкуванні батьків з молоддю, на позитивних емоціях останніх, іграх, веселошах. Скованість у діях, вчинках, думках та загальному розвитку, відсутність емпатії у міжособистісних відносинах у родині, фіксація дорослих на проблемах, відсутність спільних захоплень, інтересів, часті сварки та суперечки, ігнорування дитячих бажань та прагнень до спілкування стають лакмусовим індикатором необхідності впровадження терапії

Проблема збереження здоров'я у багатьох Європейських країнах регламентована стратегіями розвитку навчальних закладів та здоров'я-зберігаючих напрямків роботи працівників освіти.

Чітке переконання, що заклад загальної середньої освіти здатен виховати творчу креативну особистість, яка може вільно ламати стереотипи та бути спеціалістом у своїй справі (адже зміст освіти відіграє ключову роль у розбудові національної системи освіти, забезпеченні її інноваційного розвитку, приведенні у відповідність до європейських та світових стандартів) посилює внутрішній конфлікт як у самих молодих педагогів, так і молоді загалом.

Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, яка пропагувала докорінні зміни у навчальному процесі як умову забезпечення якості освіти, що здатна істотно вплинути на специфіку вивчення навчальних предметів та ставлення до навчання самих вихованців, їхнього загального психофізичного розвитку, призвела до збільшення рівня деструкцій у мотивації молоді.

План на збереження та розвитку здоров'я особистості став інструментом задля впровадження *превентивного виховання, прогностичної роботи, психологічно-педагогічної просвіти, профілактики, консультаційної діяльності, діагностичної, реабілітаційної, корекційної роботи. Реалізація цих принципів здійснюється через індивідуальне психолого-педагогічне консультування; проведення бесід та лекцій на психологічну тематику, трудовотерапія, проведення тренінгових занять з учнями та вчителями; робота з класними керівниками; on-line консультування; арт-терапії, терапії природою.* Варто зазначити, що саме умов для проведення якісного діагностування, терапії природою чи корекційної роботи не створено, адже згідно особливостей співпраці різних структур, більшість установ перебувають у інформаційному ізолюванні щодо потреб та можливостей один одного. Таке ізолювання є чітко регламентованим та викриває мотиви у наданні послуг, що не збігаються з мотивами отримувачів послуг.

Проблеми в організації співпраці породжують потребу у терапії вже не лише для учасників процесу (молоді), а й для надавачів послуг, у яких розвивається Стокгольмський синдром, набута безпорадність, що знижує рівень безпеки для державного рівня і створює додаткові умови впровадження в Україні інноваційних технологій терапевтичного впливу на психіку особистості, з метою відновлення її психологічного стану та працездатності. Така система, як показує дослідження, реалізується на теренах нашої держави вже тривалий час, що не може насторожити і піддати сумніву валідності терапії як методу, саме в тій формі, що доноситься до населення.

Психотерапія як інструмент впливу на внутрішній конфлікт особистості з кінця XIX століття перетворилася на «науково обґрунтований та емпірично перевірений вид діяльності, що спрямований на допомогу людям, які потерпають від психологічних, психічних, психосоматичних, соціальних проблем або страждання, та

використовує психологічні інструменти»³⁰. Здійснення психологічної інтервенції перетворюється на структуру засобів та методів, чітко регламентованих відповідно до протоколів, пролонгованих у часі та визнаних як необхідну умову відновлення психоемоційного благополуччя особистості.

У своїй діяльності Х. Ремшмідт розглядає класифікацію моделей психотерапії як різновиду лікувальних дій, описує психотерапію як різновид лікувальних заходів, та здійснює розподіл допомоги хворим за принципом: *теоретичної концепції, яка лежить в основі психотерапії (психоаналіз, поведінкова психотерапія, когнітивна терапія тощо); організаційних форм лікування (індивідуальна, групова та сімейна терапія); специфікою коригованого розладу (психози, синдром аутизму, невротичні порушення, депресивні стани, синдром страхів, синдром нав'язливості тощо)*. Г. Онищенко, В. Панок²² виділяють три основні моделі психотерапії: *психодинамічну психотерапію, яка зорієнтована на психоаналіз; гуманістичну психотерапію та її основні течії – роджерсіанська, екзистенційну, гештальт-терапію; біхевіоральну (поведінкову) психотерапію*²².

Аналіз даних мета-аналізів, розміщених у вільному доступі, дозволяють відмітити ефективність психотерапії, включаючи різні психологічні методи допомоги і психоосвітні програми. «У 1993 році М. W. Lipsey, D. B. Wilson узагальнили дані сотень досліджень різних видів психотерапії та психоосвітніх програм, що дозволило показати їхню ефективність, зокрема при лікуванні депресій. У мета-аналізі, проведеному в рамках проекту NIMH (Національний інститут психічного здоров'я США), зроблено висновок, що при лікуванні пацієнтів з депресією антидепресанти перевершують психотерапію лише у разі лікування важких депресій.

Ще один мета-аналіз показав рівну ефективність психотерапії та комбінованого лікування (психотерапії у поєднанні з медикаментами) при нетяжких розладах, проте при важких депресіях комбіноване лікування продемонструвало переваги порівняно з використанням психотерапії без медикаментів. Пізніший мета-аналіз показав переваги когнітивно-поведінкової психотерапії перед лікуванням антидепресантами: ефект когнітивно-поведінкової терапії був виражений сильніше. В рамках цього ж мета-аналізу з'ясувалося, що у пацієнтів, які проходили когнітивно-поведінкову психотерапію, повторні напади відзначаються в 29,5 % випадків, а у тих, що пройшли лише медикаментозне лікування, – у 60 % випадків, тобто когнітивно-поведінкова терапія виявляє більш істотний профілактичний ефект проти антидепресантів.

³⁰ Психотерапія/ Вікіпедія. URL: <http://surl.li/dfech> (Доступ: 28.08.2023 р.)

За даними мета-аналізу 1998 року, при лікуванні панічних атак когнітивно-поведінкова психотерапія мала більш високий показник сили ефекту в порівнянні з фармакологічним лікуванням і комбінованим лікуванням. Крім того, при використанні когнітивно-поведінкової психотерапії менша кількість пацієнтів переривала лікування порівняно з фармакологічним та комбінованим лікуванням.

Якість багатьох мета-аналізів, у яких зіставляється психотерапія та медикаментозні методи лікування, піддається критиці. Ефективність психотерапії критикував відомий психолог Г. Айзенк, який стверджував, що психотерапія не перевищує за своєю дією плацебо. Незважаючи на це, в 1996 році RJ Grissom узагальнив дані 46 мета-аналізів і показав перевагу психотерапії і над контрольною групою пацієнтів, які перебували в очікуванні лікування, і над пацієнтами, які отримували замість специфічних форм психотерапії плацебо (підтримуючі бесіди).

Ряд контрольованих досліджень та мета-аналізів показав, що навіть через три роки після проведення психотерапії її ефект зберігається для значної кількості пацієнтів. Наприклад, при алкогольній залежності 30 % пацієнтів після курсу психотерапії перестають вживати алкоголь на тривалий термін, а ще 30 % суттєво знижують кількість споживаного алкоголю. При лікуванні пацієнтів з граничним розладом особи перевірка результатів психотерапії після трьох років довела стійкість досягнутого поліпшення їхнього функціонування.

У мета-аналізі, що охопив дослідження, що включають загалом понад 2000 пацієнтів, виявилось, що 14 % пацієнтів демонструють поліпшення ще до першої сесії психотерапії, 53 % після 8 щотижневих сесій, 75 % після 26 щотижневих сесій, а 8 % після 52. За даними ще одного мета-аналізу, після 15 сесій психотерапії їхній терапевтичний ефект приблизно дорівнює ефекту після двох років спонтанного одужання. Нарешті, третій мета-аналіз показав, що близько 50 % пацієнтів, які розпочали лікування під час загострення, досягають клінічно значущого покращення після 21 сесії, і 75 % пацієнтів – після 50 сесій.

За даними низки досліджень, під час психотерапії приблизно 5–10 % пацієнтів можуть відчувати погіршення стану. Відзначалося, що особливо високий відсоток погіршення у пацієнтів із граничним розладом особи та у пацієнтів із обсессивно-компульсивним розладом. Факторами ризику також є виражені міжособистісні проблеми у пацієнтів та більш тяжкий стан на початку лікування; крім того, погіршення стану пацієнтів у ході лікування сприяють такі якості психотерапевта, як низький рівень емпатії, недооцінка проблем клієнта, негативне контрперенесення. Погіршення часто пов'язане також із експериментальними формами психотерапії, а для депресій предиктором погіршення може бути невелика кількість сесій»³¹.

³¹ Крайніков Е. В. Психологія розвитку: словник-довідник. Київ: Арістей, 2004. 257 с.

Потреба у створенні наукових шкіл³², інститутів та спілок з питань вивчення впливу психотерапії черговий раз демонструє, що особистість у контексті соціальних відносин з державним апаратом правління є об'єктом вивчення³³, ³⁴, ³⁵ та впровадження технологій, націлених на розвиток науки^{5,36}, проте не покращення самого життя людини. Подивимося на питання виникнення психотерапевтичного вчення з іншої точки зору.

Огляд статті про видатних психологів, психотерапевтів, психіатрів та філософів³⁷ дозволив вивести таблицю, згідно даних яких можемо прослідкувати тенденцію:

Таблиця 4.1

Основоположники терапевтичних напрямків³⁷

ІІІ науковця, досягнення	Особливості формування
1	2
<p>Дональд Вудс Віннікотт (1896-1971) Англійський психотерапевт Досліджував вивчення найбільш раннього емоційного розвитку дитини. Автор концепції походження психозів, антисоціальних тенденцій, правильної (справжньої) і неправильної (фальшивої) структури "Я-САМ" (Self), стадії тривоги і хвилювання, а також концепція "перехідного об'єкта" ("посередника" між реально існуючої матір'ю і тим образом, який склався у дитини про матір). Представник теорії об'єктних відносин.</p>	<p>Здобував освіту у іезуїтському коледжі (духовного ордена Римо-католицької церкви). Виходець знатної родини, в якій батько займав посаду мера. Основні роки роботи припали на період воєнного часу.</p>
<p>Карл Густав Юнг (1875 -1961) швейцарський психіатр засновник одного з напрямків глибинної психології, – аналітичної психології</p>	<p>Народився в родині пастора швейцарської реформаторської церкви в Кесвілі, батько та дід були лікарями. Розчарування у ставленні батька до віри, хворобою матері та підозрою на епілепсію, мотивувало Юнга до отримання якісної освіти. Вивчення медицина передбачало поєднання біологічної та духовної освіти. Вплив Першої світової війни відобразився на творчому доробку вченого.</p>

³² Махній М. М. Історія психології : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2016. 472 с.

³³ Богданов С.О. Соціально-психологічні чинники порушення стресостійкості дітей, що проживають у буферній зоні воєнного конфлікту на сході України. *Проблеми політичної психології* : зб. наук. праць. Київ, 2016. № 4 (18). С. 40–51.

³⁴ Варій М.Й., Ортинський В.Л. Основи психології і педагогіки : підручник. Львів : Львівська політехніка, 2017. 548 с.

³⁵ Ільєнко А. І. Вплив досвіду психологічної травми на переживання травмованої ситуації війни. *Кривий Ріг* : КДПУ, 2023. 54 с.

³⁶ Основи реабілітаційної психології подолання наслідків кризи : навч. Посібник. Т.2. Київ, 218. 240 с. URL: <http://surl.li/lbtzj>

³⁷ Шурдук Л. Видатні психологи, психотерапевти, психіатри та філософи. *TutOtvet*. 2016. URL: <http://surl.li/lbrtc>

Продовження табл. 4.1

1	2
<p>Франсуаза Дольто (1908 – 1988) французький психоаналітик, педіатр, одна з ключових фігур французького психоаналізу і дитячого психоаналізу стала відомою завдяки введенню та концептуалізації поняття «несвідомого образу тіла».</p>	<p>Виховання відображало цінності Шарля Морраса і було надто католицьким та ультраправим. Після смерті сестри мати впаала в тяжку депресію. Конфронтація з матір'ю змусила дівчину вибороти право навчатися у медичному закладі, вивчаючи також і філософію. Період юності припав на Першу світову війну</p>
<p>Карл Теодор Ясперс (1883 – 1969) німецький філософ, психолог і психіатр, богослов один з головних представників екзистенціалізму</p>	<p>В основу професійного доробку поклав ідею екзистенції, згідно якої буття наповнене особливого плану, людської самості, зовнішнього і предметного світу. Прагнув протистояти псевдорационалістичним утопіям, що пропагують можливість насадження раю на землі насильницьким способом, проте на практиці здатні руйнувати культурні цінності людства, вводячи їх у громадянські багатобливі конфлікти. Розквіт творчості припав на період Холодної війни.</p>
<p>Зигмунд Фрейд (1856 – 1939) австрійський психолог, психіатр і невролог, засновник психоаналізу,</p>	<p>Уродженець єврейської родини Фрейд сформував концепцію структури психіки (Воно, Я, Над-Я). Батько Фрейда народився у Івано-Франківській області, осередку католицизму. Залишаючись вірним іудаїзму, Фрейд вступає до медичного факультету Віденського університету. Яскраві роки життя припали на період переслідування євреїв німцями.</p>
<p>Жак Марі Еміль Лакан (1901 – 1981) французький філософ, лікар-психіатр за освітою, Головна заслуга Лакана полягає в структуралістській ревізії фрейдовського психоаналізу.</p>	<p>Отримав традиційну католицьку освіту в престижному коледжі Станіслава. Відмові від віри привела Лакана до медичної освіти. На період Великої Світової війни працює лікарем у військовому шпиталі.</p>
<p>Отто Фрідманн Кернберг (1928) один з найбільш відомих сучасних психоаналітиків в області важких розладів особистості, що лежать в «проміжку» між неврозом і психозом і стали доступними для психоаналітичної терапії, в тому числі і завдяки його особистим зусиллям</p>	<p>У 1939 році тікав з нацистської Германії. Вивчав біологію, медицину, психіатрію. Працював директором Меморіального Шпиталю Менінгера.</p>
<p>Ерік Хомбургер Еріксон (1902 – 1994) психологом у сфері психології розвитку і психоаналітиком. Відомий, перш за все, своєю теорією стадій психосоціального розвитку, а також як автор терміну криза ідентичності.</p>	<p>Американсько-німецький психолог єврейського походження у родині відомої єврейської сім'ї. Після здобуття базової освіти здійснив мандрівку Європою. У 1960 році відправляється до Індії, аби познайомитися з особою Ганді та трансформувати індійське безсилля у політичну технологію.</p>

Продовження табл. 4.1

1	2
<p>Ханскарл Лейнер (1919 – 1996) професор, доктор медицини, засновник Кататимно-імагінативної психотерапії (символдрами), Міжнародного товариства Кататимного переживання образів і імагінативних методів у психотерапії та психології (МОКРО), Європейського медичного товариства психоаналітичної терапії.</p>	<p>Поступив до медичного факультету Франкфуртського університету У 1941 році був відправлений з фронту на навчання. Науковий інтерес образами та символами дозволив здійснювати прорив у експериментальній науці, вивченні несвідомого.</p>
<p>Карен Хорні (1885 – 1952) американський психоаналітик і психолог, одна з ключових фігур неофрейдизму Акцентувала значення впливу наколишнього соціального середовища на формування особистості.</p>	<p>Батько був авторитарною та релігійною особистістю. Перша закоханість у брата призвела до розвитку депресії науковця. Карен стала першою жінкою у Німеччині, якій дозволено вивчати медицину. У 1930-х роках у Брукліні знайомиться зі значною кількістю інтелігенції, зокрема і з числа єврейської спільноти,</p>
<p>Анна Фрейд (1895 – 1982) засновниця дитячого психоаналізу, почесний доктор багатьох університетів Європи та Америки</p>	<p>Вихованням Анни займалася католицька няня Жозефіна. Є підозра на захворювання депресією, що спричинила розлади шлунку. Вивчала іврит, німецьку, англійську, французьку мови.</p>
<p>Мартін Хайдеггер (1889 – 1976) німецький філософ-екзистенціаліст Створив вчення про Буття як про основної й невизначеної, але всім причетною стихії світобудови.</p>	<p>Народився в ремісничій католицькій родині, батько служив у церковному причті. Завдяки підтримці церкви здобув освіту у єзуїтському коледжі. Під наукового доробку припадає на Першу світову війну. Одружився на доньці високопоставленого пруського офіцера- лютеранина, внаслідок чого полишає духовенство.</p>
<p>Мелані Кляйн (1882 – 1960) британський психоаналітик австрійського походження є однією з найбільш відомих і яскравих постатей психоаналітичного руху.</p>	<p>Народилася у єврейській родині лікаря. Захоплення поглядами батька мотивували Мелані вступити до медичного університету. Підтримувала наукові погляди Фрейда.</p>
<p>Людвіг Бінсвангер (1881 – 1966) швейцарський психіатр засновник екзистенціальної психології.</p>	<p>Дядько обіймав посаду професора психіатрії. У молодості навчався у найвідоміших психологів своєї епохи – К. Юнга, О. Блейлера, З. Фрейда.</p>
<p>Ненсі Мак-Вільямс американський психоаналітик, доктор філософії з психології особистості.</p>	<p>Докладно описала структуру особистості та розладів особистості, психодіагностику, статі та гендеру, травми, інтенсивну психотерапію.</p>
<p>Адлер Альфред (1870 – 1937) австрійський психолог, психіатр і мислитель, один з попередників неофрейдизму Засновник системи індивідуальної психології</p>	<p>Народився у єврейській родині. У 5 років перехворів пневмонією. Послідовник З. Фрейда. Грунтовне знання Біблії, психології, літератури, класичної німецької філософії принесло Адлеру визнання.</p>
<p>Ерік Леннард Берн (1910 – 1970) американський психолог і психіатр Відомий як розробник трансакційного аналізу і сценарного аналізу.</p>	<p>Батько Еріка був доктором медицини, а мати- письменницею. Під час Другої світової війни мав попит армійським психіатром, служив у Медичному Корпусі Армії.</p>

Продовження табл. 4.1

1	2
<p>Уілфред Рупрехт Біон (1897 – 1979) видатний представник британської школи психоаналізу, послідовник Мелані Кляйн У чотирьох ключових працях, «Навчання з досвіду», «Елементи психоаналізу», «Трансформації» і «Увага та інтерпретація» Біон розробив теорію альфа-функції особистості, теорію контейнера і контейніруемого, «сітку» елементів психоаналізу, теорію трансформації.</p>	<p>Народився в родині британського офіцера в Індії. Під час Першої світової війни керував танковим взводом. Під час другої світової війни розробляв методи відбору офіцерів для британської армії, керував відділенням військово-психіатричного госпітально. Відійшовши від фрейдизму досліджував процес вирішення проблеми терпимості до фрустрації.</p>
<p>Олександр Лоуен (1910 – 2008) американський психотерапевт. Творець методу «біоенергетичний аналіз» і один із засновників Міжнародного інституту біоенергетичного аналізу. Дослідник проблем сексуальності. Автор ряду книг з тілесно-орієнтованої психотерапії. У своєму методі Лоуен поєднує роботу з тілом і психоаналітичний процес.</p>	<p>Народився в родині єврейських емігрантів із Росії. Отримав юридичну освіту, ступінь доктора наук з медицини.</p>
<p>Джекоб (Якоб) Леві Морено (1889 – 1974) Австрійсько-американський психіатр, психолог і соціолог, філософ. Засновник психодрами, соціометрії і групової психотерапії.</p>	<p>Народився у родині сефардських євреїв. Батько був комерсантом, мати – вихованкою католицької школи жіночого монастиря. У 12 років Джекоб захворів на рахіт. Тривалий час жив фантазіями матері, яка вважала, що син стане новим Месією. Отримав диплом доктора медицини.</p>
<p>Фредерік Саломон Перлз, також відомий як Фріц Перлз; (1893 – 1970) німецький лікар-психіатр, психотерапевт Основоположник гештальттерапії.</p>	<p>Народився у єврейській родині. Під час Першої Світової війни воював у складі німецької армії. Був поранений. Вивчення медицини розглядає як шлях до філософії, фізіології. Завдяки дружині отримує доступ до філософії Мартіна Бубера, теології Пауля Тілліха. У Африці планував проповідувати «фрейдистське євангеліє».</p>
<p>Вірджинія Сатир (1916 – 1988) американський психолог, психотерапевт. зробили великий вплив на розвиток сімейної психотерапії.</p>	<p>Батько Вірджинії був ремісником, мати – вихідцем міщанських кіл. Внаслідок конфліктів у родині у Вірджинії тривалий час були хвороби шлунку. Проблеми в родині надихнули на терапію родини.</p>
<p>Георгій Петрович Щедровицький (1929 – 1994) філософ і методолог, громадський і культурний діяч, творець системомиследяльного підходу У ньому рідкісним чином поєднувалися любов до чистого мислення і всепоглинаюча пристрасть до активної діяльності.</p>	<p>Родився в родині інженера радянської авіаційної промисловості та лікаря-мікробіолога. Перша дружина – внучка відомого єврейського письменника Він ввів в обіг слово миследяльність, до якого вдавався, розмірковуючи про навколишній світ або про самого себе.</p>

1	2
<p>Лев Семенович Виготський (1896 – 1934) радянський психолог, засновник дослідницької традиції, названої в критичних роботах 1930-х років «культурно-історичною теорією» в психології. Засновник когнітивної психології</p>	<p>Закінчив історико-філологічний факультет Народного університету, юридичний факультет Першого державного московського університету. Виготський приходив до висновку, що структура свідомості – це динамічна смислова система знаходиться в єдності афективних вольових та інтелектуальних процесів.</p>
<p>Освальд Арнольд Готтфрід Шпенглер (1880 – 1936) німецький філософ-ідеаліст, представник філософії життя,</p>	<p>Народився в родині поштового чиновника. Здійснивав академічну кар'єру в університеті. З приходом нацистів став жертвою переслідування. Шпенглер впроваджував морфологію всесвітньої історії, своєрідність світових культур та спростовуючи періодизацію історії, як таку, що не має відношення до несвропейських спільнот. Вважав, що унікальністю кожної культури є її душа.</p>
<p>Карл Ренсом Роджерс (1902 – 1987) американський психолог один з творців гуманістичної психології (поряд з Абрахамом Маслоу)</p>	<p>Народився у родині інженера. Батьки були чутливими, люблячими та догматично і фундаментально дотримувалися релігійних переконань. Клієнт-центрована терапія мала на меті вирішити широкий діапазон практичних задач: професійні проблеми, психосоматичні розлади, проблеми родинних відносин. Захоплювався природою та займав науковий підхід до сільського господарства.</p>
<p>Абрахам Маслоу (1908 – 1970) видатний американський психолог засновник гуманістичної психології.</p>	<p>Народився в родині бондаря. Після еміграції родина проживала у єврейському районі Брукліна. Після переїзду Абрахам в ранньому віці пізнав значення антисимітизму. Отримав класичну біхевіоральну освіту, ступінь доктора наук.</p>
<p>Франц Габріель Александер (1891 – 1964) американський лікар і психоаналітик, асновників психосоматичної медицини та психоаналітичної кримінології</p>	<p>Народився в єврейській родині. Батько був філософом та літературним критиком. Під час Першої світової війни працює військовим лікарем. Досліджував емоційні причини виникнення виразки шлунку, гіпертонії. Керував психіатричним науково-дослідним інститутом.</p>

Аналіз бібліографічних даних основоположників різних напрямків психотерапії демонструє, що психотерапія як інструмент для поліпшення психоемоційного стану виникла за умов: конфліктних ситуацій у родині авторів, наявності психіатричних розладів у представників родини чи психосоматичних ознак депресивних розладів автора, присутність фізичного дефекту як об'єкту страждань, емоційно нестабільності відносин з представниками родини, багатодітність. Багатодітність у даному випадку є свідченням дотримання заповідей та норм віросповідання родини. Варто зазначити, що більшість психологів, біографію яких представлено у цьому розділі, належали до глибоко

релігійних родин. Умови воєнного стану, соціально-політичні зміни у державі ставали випробуванням у питаннях збереження віри. Антисемітські погляди чи соціальний виклик лютеранства католицькій церкві змушували видозмінювати форму передачі світоглядної позиції дітям чи іншим соціальним мікрогрупам.

Додатковою умовою для створення якісного психотерапевтичного продукту став факт наявності якісної освіти, що передбачала доступ до великої кількості навчальної, філософської та релігійної літератури; соціальне оточення, в якому зростав автор напрямку; змістовна практика під час воєнних дій з великою кількістю травмованих осіб; доступ до клінічної бази психіатричних відділень. Таким чином, психотерапевтичний метод став продовженням світоглядної позиції автора, заснований на особистому життєвому досвіді, підкріплений викликами та можливостями соціального оточення, що дозволило терапевтам стати апостолами нового часу. Наявність медичної освіти, досвід викладацької педагогічної діяльності відкрив можливість вільного поширення знань психологів без упередженого ставлення до підходу як до плацебо. Критика чи потреба у науковому підтвердженні методу з'явилася у період зміни політичних поглядів, які вимагали науково доведеного підходу впливу на громадян. Варто зазначити, що більшість авторів були так чи інакше залежні від правління Німеччини, яка вимагала від представників науки лише точних даних. Більшість науковців, які прагнули залишитися на посадах та отримати дотації від держави, займалися саме такою діяльністю, опираючись на особистий досвід попередників. Для основоположників психотерапевтичних методів їхній метод став продуктом життєвої концепції, що унеможливлювало залежність психолога від соціальної та трудової залежності. Прагнення бути вільною особистістю, якісно виконувати свою роботу, шанобливо ставитися до родини, зберігати теплі відносини поваги до людей, зберегти гідність перед людьми та Богом, самозречення во ім'я справи наочно демонструє свідому незалежну особистість. З розрахунку недопустимості для державного правління збільшення кількості незалежного самодостатнього населення, діяльність психотерапевтів була скерована у руслі підтримувального чи відновлювального впливу психіки травмованої особи. Відтак зберігалася рівновага між можливістю продовжувати розробки щодо вивчення методу, збільшення чисельності послідовників з боку науковців-психологів та пролонгованій діяльності з питань ущільнення норм та прав громадян з боку державного апарату.

5. Психотерапевти- апостоли нового часу

Юдаїзм («івр. לודאָיזם», «єврейська релігія»; від імені Юди, сина біблейського патріарха Якова) – одна зі стародавніх етнічних релігій, релігія давніх юдеїв, що проживали на території сучасної

держави Ізраїль, та сучасних євреїв, заснована, відповідно до ТаНаХу (Старого Заповіту), на заповідях Бога праотця Авраама близько 1750 р. до н. е. і доповнена заповідями Мойсея близько 1300 р. до н. е. Важливою частиною віровчення є усна Тора (Талмуд), в якій коментується зміст Старого Заповіту»³⁸. На відміну від фізичного знищення храму як місця збереження духовної цінності народу (34 релігійні споруди пошкоджені чи знищені в ході російського вторгнення в Україну), неможливим є знищення протистояння світової релігійної системи та ортодоксальних віровчень.

Світова релігія³⁹ внаслідок міграції її носіїв носить міжетнічний і космополітичний характер, здатна до асиміляції, вільного поширення, звернення до спільнот від імені представників усього людства⁴⁰. Світова релігія створює уніфікований образ Бога та «віруючої людини», дотримання якого регламентовано на державному рівні. Церква стає місцем тихого прихистку, надією на покращення життя, святилищем для спокути гріхів. Проте церква не покращує стан прихожанина. Самопочуття вірянина – це суб'єктивне сприйняття себе та світу внаслідок зовнішнього впливу на сенсорну систему ароматів, образів, світла, звуків та іншого антуражу та внутрішніх переконань.

Релігія через церкву обіцяє спасіння незалежно від того, до якого етносу належать її послідовники. Тому, з метою більшого впливу на населення, аби бути визнаною світовою (згідно критеріїв, запропонованих ЮНЕСКО) релігією, вона має об'єднувати велику спільноту людей; мати послідовників у багатьох країнах і серед різних народів; має мати складену чітку філософську школу з подібними течіями; здійснювати вплив на розвиток світової історії, світового мистецтва та інших, при цьому культура світової релігії не повинна бути абсолютно однаковою у всіх регіонах. Разом з тим, вона не може служити ознакою національної ідентичності⁴¹.

Згідно даних сайту Всеукраїнського Союзу Церков Євангельських Християн-Баптистів, картина поширення релігій у світі має таку картину (рис. 5.1).

Дані сайту вказують, що «ця карта передає не лише розмір, а й розподіл світових релігій як на глобальному, так і національному рівнях. Кулі показують країни. Їхній різний розмір відображає розміри населення, а фрагменти у кожній кулі свідчать про релігійну приналежність. Зображення є панорамним і деталізованим, тому це найкраща і найпростіша карта світових релігій»⁴¹.

³⁸ Юдаїзм. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lcju> (Доступ: 06.09.2023 р.)

³⁹ Список релігій. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lcjt> (Доступ: 06.09.2023 р.)

⁴⁰ Релігійні відносини. Stud.com.ua. URL: <http://surl.li/lcaed>

⁴¹ Усі основні світові релігії на одній карті. Всеукраїнський Союз Церков Євангельських Християн-Баптистів. URL: <http://surl.li/lcina> (Доступ: 06.09.2023 р.)

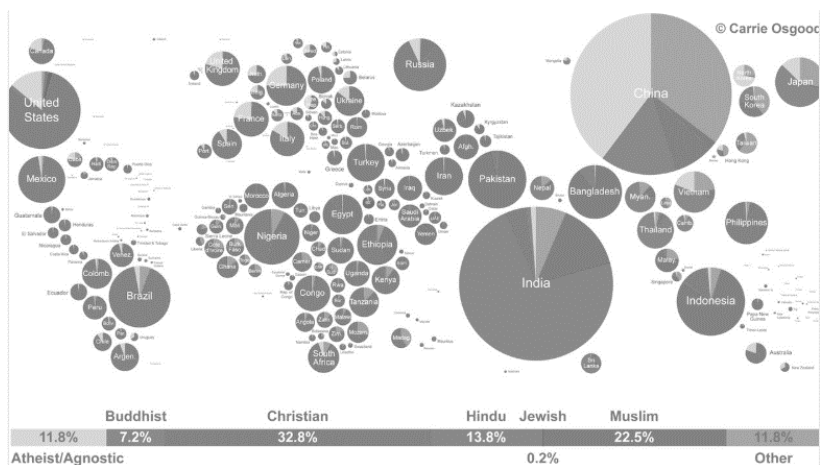


Рисунок 5.1. Поширення світових релігій на мапі світу⁴¹

Згідно даних карти можна зробити висновки, що в Америці, Європі і південній половині Африки переважає християнство; в ряді країн від північної Африки через Близький Схід до Індонезії провідною релігією лишається іслам; Індія виділяється, як величезний індуський блок; в Південно-Східній Азії та Японії основною релігією вважається буддизм; Китай стає країною з найбільшою у світі популяцією «атеїстів/агностиків», а також прихильниками «інших» релігій, Америка є твердо християнською країною.

З карти видно, що Сполучені Штати є великою християнською країною, але атеїстична/агностична частка її населення є більшою, ніж загальна чисельність більшості інших країн в Америці та інших країнах. В Уругваї найбільша частка атеїстів/агностиків. Такі країни, як Канада, Куба, Аргентина і Чилі, мають велику частину «атеїстів-агностиків»⁴¹.

Всі системи вірувань, представлені в нижченаведеному масштабі, присутні в США та Канаді. Більшість інших країн Америки є переважно моно-релігійними християнами в поєднанні з «іншими» (в більшості це синкретичні народні релігії, такі як «Кандомбле» в Бразилії або «Сантерія» на Кубі) є єдиною основною альтернативою. Гайана, Суринам, Тринідад і Тобаго є єдиними американськими країнами зі значною часткою індусів, а також найбільшою часткою мусульманського населення – і тому мають найнижчу частку християн в Америці (у випадку Суринаму трохи менше половини).

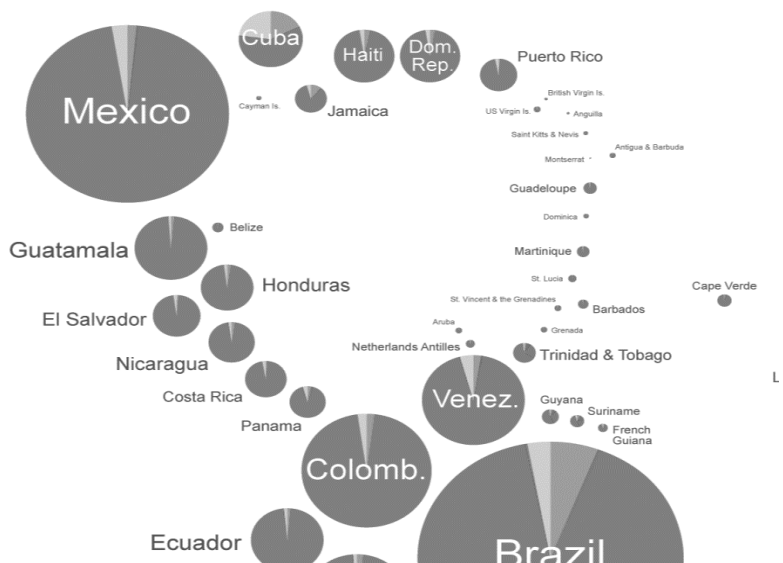


Рисунок 5.2. Поширення релігій у світі⁴¹

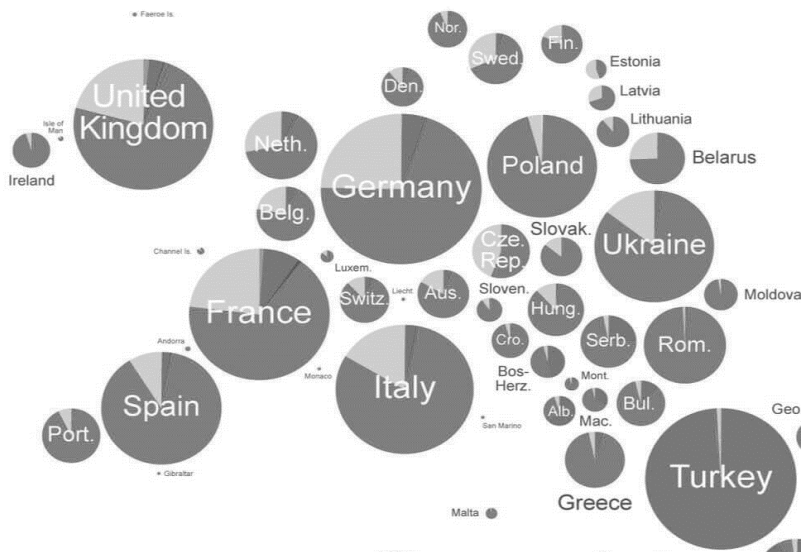


Рисунок 5.3. Поширення християнства та атеїзму в Європі⁴¹

З даних даного рисунку видно, що християнство є найбільшою системою релігійного впливу у більшості європейських країн, проте атеїстична/агностична частина є потужною у багатьох місцях, переважно в Західній Європі, особливо в Чеській Республіці. У цих країнах частка атеїстичного/агностичного населення становить майже половину від загальної кількості.

Частину Франції, Німеччини та Великобританії, та особливо на Балканах: більшість в Албанії, майже половина в Боснії і близько чверті в Сербії (хоча це де факто вказує на незалежну провінцію в Косово) наповнює іслам, що являє собою більшу частку.

Таким чином, видно, що панівний розподіл населення засобами віросповідання передбачає додаткову систему впливу у впровадженні дипломатичних відносин та розвитку економіки між державами.

Віра як продукт асиміляції дозволяє зберегти єдність в умовах мінливості світових тенденцій та віднайти джерело внутрішнього ресурсу, легітимізоване мікрогрупою та соціальними нормами.

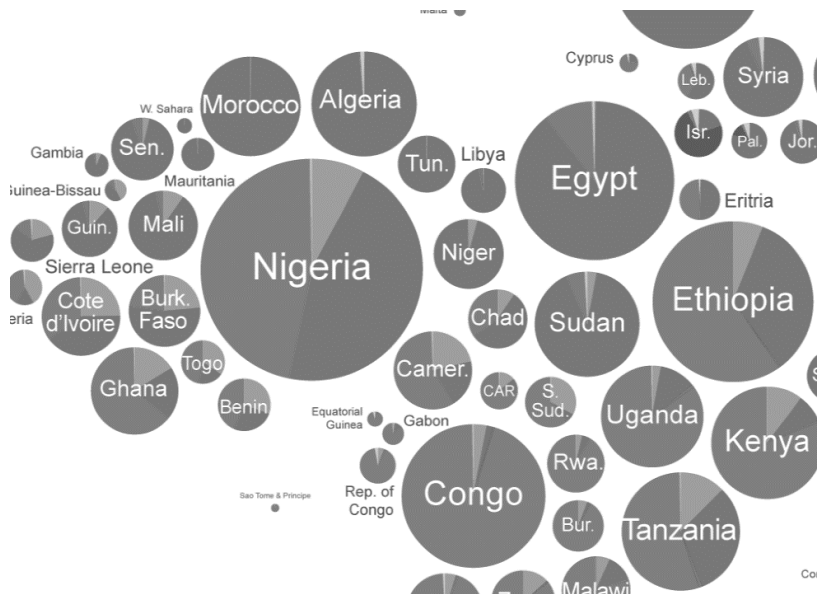


Рисунок 5.4. Співвідношення ісламу та християнства⁴¹

Ізраїль лишається єдиною в світі єврейською більшістю – єврейською державою (75%, де 18% мусульман). Західний берег, показаний окремо, також має значну єврейську присутність (20%, де 80% мусульман). Вважається, що єврейська більшість впаде до 55%.

Ісламська Саудівська Аравія, а також деякі її сусіди в Перській затоці, мають значне немусульманське населення – практично всі остарбайтери і екс-пати.

Нігерія, завдяки своїй великій чисельності населення і навіть розколу між ісламом і християнством, має більше мусульман і християн, ніж більшість інших африканських країн.

В Індонезії, де більшість – це мусульмани, християн більше, ніж у християнській Австралії.

Індуси є меншістю всюди за межами Індії, за винятком Непалу.

Хоча Північна Корея представлена як атеїстична/агностична країна на три чверті, це спірне питання. Через те, що її часто називають останньою сталінською державою на Землі, її релігійність, ймовірно, недооцінена. Підтримувана державою ідеологія «чучхе», хоча по суті і заснована на матеріалізмі, робить деякі надприродні заяви. Наприклад: не дивлячись на те, що Кім Ір Сен помер в 1994 році, в 1998 році він був оголошений «президентом навіки»⁴¹.

Таким чином, можна відслідкувати, що буддизм, християнство та іслам стають визнаними світовими релігіями та легалізованими інструментами впливу. Не дивлячись на те, що «юдаїзм, християнство, іслам, бабізм, растафаріанство, караїзм, шарфадінізм, маніхейство»³⁹ – релігійні системи⁴², які розвинулися на основі віровчення праотця Авраама, більшість з них припинили своє поширення через невизнання світовою спільнотою, внаслідок утисків. Релігії, які містили знання про єдність людини з природою, формували особливе ставлення до навколишнього світу, культивували багатобожжя з візуалізацією кожного з них були замінені єдиним богом, мультимодальним прикладом, який вмщував у собі основні допустимі інструменти впливу, а не підтримки. Таким способом було знищено язичництво, релігія кельтів, інків, для яких властивим було домінування «особистісного сприйняття Божественного через обряд, медитацію, споглядання, транс, духовний пошук і т.п. Для язичника не так важливою є спільність вірувань, як спільність обрядових дійств, які при цьому все ж утримують великий простір для індивідуальних варіацій за умови збереження певних успадкованих від предків форм»⁴³. Згідно розвідок Колодного А. «зараз світ переживає етап відродження язичницьких вірувань. Кількість язичницьких громад неухильно зростає і до того ж у різних країнах. Відбувається відродження язичницької духовності на фоні домінуючих в світі світської і християнської культури. Але зауважимо, що лінія успадкування язичницьких вірувань при цьому не є неперервною. Язичництво постає дещо у видозміненому

⁴² Світові релігії. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/bbfft> (Доступ: 06.09.2023 р.)

⁴³ Колодний А. Язичництво як релігійний феномен. *Українське релігієзнавство*. 2003. Vol. 27-28. p. 48-58. URL: <http://surl.li/lbrmz>

і осучасненому вигляді. Саме тому його й називають новим (нео-) язичництвом. Особливістю неоязичництва є домінування в духовному житті більшості народів світу історичних релігій, зокрема християнства, навіть певна співпраця і спільність інтересів Церкви і держави зберегли лише деякі фрагменти давніх язичницьких вірувань, що також зазнали впливу не лише суспільства, а й нових релігій. Така асиміляція дозволила їм зберегти свої прояви до наших часів. Ще одне. Послідовники неоязичництва прагнуть перенести цінності і на язичницькі вірування, щоб вони поставали як єдина релігійна картина для колись відмінних у своїх віросповідних виявах регіонів. Притаманна давнім язичникам схильність до індивідуальної імпровізації обрядових дійств замінюється конструюванням системи обов'язкових для виконання ритуалів всіма неоязичниками»⁴³.

Якщо розглядати психотерапію як «складне соціальне і духовне явище, корені якого виходять з глибинних теренів суспільної історії» (визначення релігії), то можемо відмітити факт впровадження релігійних засад у життя прихожан нового часу – клієнтів психотерапевта. Таким чином, терапевт прирівнюється до пастора чи духовного проповідника, терапія – до релігії нового часу. За таких відносин, урегульованих на державному та соціальному рівнях, можливим стає поширення духовних цінностей, розширення свідомості індивіда, зміцнення його Его, розвиток творчого потенціалу та несвідоме опосередковане дотримання заповідей та приписів Святого Письма.

Отже, можемо зробити висновок, що 28 психологів, (18 з яких стали розробниками нового напрямку в науці, проте добре відомого у релігійних колах), змінили форму подачі канонічних догм, що підлягали видозміні у різні періоди, врегулювавши свою діяльність за принципами поширення релігії. Таким чином, особистий життєвий досвід, мудрість предків, критичне ставлення до подій у світі, аристократичне походження чи якісна освіта та повага до особистості науковця дозволила зробити прорив у царині пробудження населення, відновлення внутрішньої опори, доповнивши можливості релігії.

Збільшення чисельності послідовників, розширення сітки навчальних програм та «посвяти» до кагорти психологів, підтримка на державному рівні, зокрема у системі освіти та охорони здоров'я дозволяє пробуджувати нації у питаннях свідомого вибору, здорового способу життя, формування навиків абсолютної безумовної любові. Єврейський підхід дозволив інтегрувати канони Старого Заповіту, як філософського каменю, відкрити нові підходи для розвитку науки та підтримки населення.

Так, станом на сьогоднішній день існує сорок п'ять галузей психології. Психологія⁴⁴ стає елементом масової культури. Разом з тим, відсутність єдиного реєстру фахівців унеможливило процес централізованого впливу на діяльність та сертифікацію фахівців, а отже і відслідкувати питання доброчесності надавачів послуг чи унеможливити процес впливу на консультивання.

Не зважаючи на спроби фізичного знищення єврейського населення як носіїв однієї із найдавніших архаїчних віросповідань, з метою поширення агностичних засад, прагнення до збереження традицій знайшло вихід у асиміляції іудаїзму у соціальних, наукових, культурологічних колах різних держав та націй. Науковцям єврейського походження вдалося зробити те, чого впродовж багатьох віків не вдавалося зробити українцям – відновити незалежність духу та жити за принципами віри предків, шанувати один одного та єднатися заради добробуту країни.

Українські філософи, богослови, науковці неодноразово наближалися до концептуальних засад, описаних у психотерапевтичних розвідках, здійснювали спроби з раннього віку впливати на виховання дітей засобами народної казки, етнічної педагогіки, богослів'я, проте внаслідок систематичних викривлень у системі подачі та здійсненні акцентів на зовнішніх чинниках впливу, реалізувати цю місію не вдавалося. Аналіз наукових текстів та досліджень вчених приводить до висновків, що причиною, яка не дозволила українській нації реалізувати власні засади терапевтичної школи полягає у концептуальних недотриманнях заповідей, а отже і сприйнятті себе у системі взаємовідносин зі світом.

6. Україна-Європа: різниця у питаннях становлення психотерапії

Українське язичництво як інструмент асиміляції кельтської культури, досвіду залишків друїдів, які перебралися на територію Західної країни під утиском знищення прусів, попри вплив християнства зберегло основні архетипи та цінності. На цьому етапі віра як інструмент утиску та фізичного винищення закарбувалася у мові символів та кодів (народне ужиткове мистецтво, лікувальна справа, вірування та легенди), трансформувалася у систему родинної історії, механізмів психологічних захистів та уникань як спроби вижити та зберегти життя. Християнство як акт впливу на народ з метою поширення дипломатичних відносин з Київською Руссю попри приклади фізичної розправи зберегло основні елементи язичництва, асимілювавши їх у християнські атрибути віри. Цей етап поклав основу до поступового виродження родинних знань, оскільки віра стає об'єктом впливу представника церкви та держави, яка

⁴⁴ Махній М. М. Історія психології : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2016. 472 с.

здійснює регуляторний вплив на особливості віросповідання населення. Відхід від сакральних процесів служіння до канонізованих відкритих процесій створило неналежні умови для дотримання принципів поширення віри. Репресії, знищення єзуїтів, період атеїзму поступово знищили підхід до трактування віри та гармонії особистості.

Прагнення до відтворення українського неоязичництва, як спроба до повернення впливу божеств на становлення особистості у системі світобудови, є додатковим прикладом відсутності системності у виховному процесі та брак теологічних знань. Українці впродовж віків прагнули «відродити» знищені цінності, культурні надбання предків, що унеможлиблює розвиток та технічний прогрес країни, оскільки відновлення – це прогрес регресу, за якого нівелюється досвід поколінь та не превентивні здійснюються заходи щодо унеможливлення повтору історії.

Українські лідери думки середини минулого століття прагнули відродити релігію народу як приклад свідчення про сам народ. Язичництво як окрема релігійна система, відмінна від християнства й інших історичних релігій, стала основою розвідок філософа, санскритолога, релігієзнавця, психолога та педагога Володимира Шаяна⁴⁵. Професор Володимир Шаян (1908-1974), засновник української етнофілософії прагнув відтворити автентичний український світогляд, позбавлений іноземних впливів. Ідея етнорелігійного ренесансу, що належить професору, мала на меті відродити дохристиянську релігію України та інших держав, оскільки, на думку вченого, предки українців іще до Коперника (1473-1543) знали про систему світобудови Землі та мали чітке та рішуче визнання генотейзму, описане у Книзі Велеса. “Бог в Українській Вірі іманентний, – пише Г. Лозко. – Він у всьому живому, він – Пращур, Батько, друг, а не караючий суддя, боги й Богині мають свою чоловічу і жіночу сутність. Людина – частинка Бога. Вона може знайти в собі божественні риси, сили, таланти, мудрість, якщо навчиться слухати Природу і жити в злагоді з нею”⁴⁶.

Якщо врахувати факт тотального знецінення впливу українців на розвиток науки та збереження питомо історичних артефактів, та полеміка щодо цінності Велесової Книги, є мотивованою та цілком виправданою схемою правління політичного режиму. Сам факт знаходження табличок Велесової Книги на Західній Україні – осередку збереження давніх культурних пам’яток та фольклорних надбань, вже свідченням того, що слов’яни були носіями давніх знань, освітне висвітлення значень якого трактували піддані німецької держави, що мала безпосередній вплив на становище та розвиток українства.

⁴⁵ Шаян Володимир Петрович. Вікіпедія. URL: <http://url.li/lcilq> (Доступ: 06.09.2023 р.)

⁴⁶ Наука Рідної Української Національної Віри. Київ, 1996. С. 37.

Головне гасло українських рідновірів: «Україна-Рідна Земля, Рідна Мова та Рідна Віра» ішло врозріз із прагненням зробити українську землю частиною політичної сили та інструментом правління інших держав. Відтак, релігійна уніфікація, створення загального, далекого від українства, образу, стирання ознак витоків язичницьких форм давньої релігійності українців, мали сприяти асиміляції українського народу, насаджуючи штучно створений продукт, розроблений на принципах стандартів монотеїстичних світових релігій, але з незначним збереженням елементів давньоукраїнської віри, аби зберегти опосередковану причетність до глибоких традицій в історії українства. Оскільки християнство є чужою вірою для українців, бо ж воно не добровільно, через свідоме освоєння з переконання проповідей місіонерів було прийняте їх давніми предками, а силою нав'язане шляхом масового охрещення їх князем Володимиром у 988 році, то підхід асиміляції мав на меті знизити рівень опору до християнства. Разом з тим, Л. Силенко⁴⁶ стверджує, що молячись до «Бога Ізраїлю», віряни віддають чужій землі свою духовну силу й енергію, яка так необхідна Україні», що робить одну із непоправних помилок для історії України в аспекті трактування значення віри як ресурсу. Спроба Лева Силенко заснувати нову монотеїстичну релігію, яка одержала назву Рідна Українська Національна Віра, як відповідь на низький інстинкт спільної зрідненості й самозбереження українців не набула широкої популярності, хоча розкривав ті самі аспекти, що висвітлені в Старому Заповіті та які опосередковано метафорично заховані у психотерапії: «Ти є в усьому і все є в Тобі, і Правда живе в Тобі, як серце в тілі, і Безмежність живе в Тобі, як Світ у Вічності. Ти – Душа душі всюдисушого і завждисушого життя, Дажбоже мій!» (Мага Віра 52: 2, 5). Лев Силенко пропагував ідею, згідно якої «Світ – у Богові, а Бог – у Світі»⁴⁶, що відображає принцип побудови гармонійних відносин особистості з урахування впливу всіх структур психіки та мотивів до діяльності, провідних цінностей та особливостей світосприйняття, та водночас проявляє шанобливість щодо політеїстичної віри наших Предків та світу. Прагнення утворити організаційну структуру, що поєднувала б всі рідновіровські рухи, але водночас залишала право кожного з них на самовираження (Форум рідновірів України) була прикладом спроби опозиції науковця до режимів, свідками яких він став. Згідно даних Лев Силенко був свідком Голодомору 1932-1933 років, репресій сталінського режиму, жертвою яких був його батько, в'язнем німецьких таборів. Внаслідок несприятливих обставин змушений був покинути Україну, і з 1953 року здійснював спроби відновлення української духовності в еміграції. Силенка визнали ворогом народу, зрадником за висвітлення інформації, що Голодомор був актом геноциду (1952 рік, процес Кравченка). Перша спроба Силенка бути «дияволом

брехні» та висвітлити іншу сторону політичного режиму змусила дослідника, як і В. Шаяна, емігрувати.

Бунтарський дух, прагнення до сподвижництва, відкриття істинних мотивів та внутрішніх форм взаємодії чи насадження панівного режиму призвело до того, що більшість активістів спіткали раптові захворювання серця (внаслідок сильного психо-емоційного потрясіння), нещасні випадки, репресії чи еміграція. Звідси можемо зробити висновок, що прагнення повернути втрачене, переконати світову спільноту у величї нації, ідеологізована віра у силу однієї людини та її ентузіазму є додатковим інструментом у формі державної політики. Авторитетний вплив ідейного натхненника, який представляє інтерес до України на теренах іншої країни посилює процес взаємодії суспільств та окремих мікрогруп. Постійне відчуття приналежності до спільноти українців мотивує надавати посильну підтримку Україні іншим емігрантам, що посилює соціальну активність українців на теренах держави та укріплює віру в те, що світ на боці Українців, посилюючи їхній статус. Таким чином статус країни посилюється шляхом опосередкованого впливу на тих, хто визнає місце держави чи персони і прагне підтримувати відносини і надалі. Таким чином відбувається постійний процес синхронізації зв'язків між учасниками соціальної взаємодії на рівні виконання спільних активностей.

А. Коваленко та М. Корнев у дослідженні соціальної психології наголошують на важливості статусу та авторитету особистості²⁸, Як інструменту визнання переваг особистості, що не пов'язані з посадою та владою. Проте тривалі дослідження історії України дозволяють зробити припущення, що статус українця вже давно сформований у системі цінностей та сприйняття європейськими партнерами. Так, з метою підтримки українця за кордоном, він має бути жертвою репресій, глибоко вірити в культурне надбання країни, володіти навиками відтворення нематеріальної культурної спадщини (вишивка, писанкарство, різьбярство, ткацтво), засобами вокального чи іншого таланту збуджувати дух українців до опору та демонстрації любові до країни. Такий збірний образ викликає емпатію, мотивує підтримувати емігранта на всіх рівнях державної влади країною, що прийняла емігранта, сприймати його досвід як приклад стоїзму. Для соціального середовища, з якого виїхав лідер думки – це приклад відслідковувати досягнення емігранта, розширювати коло власних інтересів та вивчати мову, аби налагоджувати відносини з міжнародними партнерами. Для країни, з якої виїхав лідер думки, його персону стає інструментом дослідження манери поведінки та соціалізації травмованої особистості у нових для неї умовах, вивчення важелів впливу на країну, в якій перебуває емігрант. Так, за період повномасштабної війни до десятки країн, в яких перебуває найбільша чисельність емігрантів з України: Італія (171,5 тисяч), Іспанія (150,4 тисяч), Туреччина

(145 тисяч), Британія (141,5 тисяч), Франція (118, 9 тисяч), Словаччина (99,3 тисяч) та Молдова (95,4 тисяч). За період п'яти хвиль міграції українців за період історії державності від часів приналежності українців до структури СРСР найбільш чисельнішими були виїзди до США (з 1877 року), Бразилії (1880-ті роки), у Канаду (з 1891 року), Російського Сибіру (після революції 1905–1907 рр.). Також значна частина українського населення виїздила й до Аргентини, Австралії, Нової Зеландії, на Гавайські острови. Після 145 років (США), 142 (Бразилія), 131 (Канада) з моменту перших масових міграцій, вказані країни продовжують співпрацю з Україною, надаючи прихисток представникам держави та надаючи посильну підтримку, що зовні не відображає інтерес цих держав. Проте впродовж 117 років можемо відслідкувати прямий інтерес російської державності у питанні української держави. У випадку, коли соціальна позиція особистості врозріз іде із державною позицією «внаслідок диспозиції індивіда щодо соціальних умов свого буття, ієрархічна організація базових цінностей»²⁸ держави (тут дозволимо внести корективи до позиції А. Коваленко, М. Корнева), яка визначає стратегію поведінки її членів, вибірковість у системі взаємодії держави стає однією із умов реалізації принципів соціальної психології впливу.

Соціальна позиція індивіда як соціально-психологічне поняття у системі спілкування та відображення міжособистісних відносин у внутрішній структурі держави стає об'єктом посиленого нагляду з метою уникнення можливості впливу соціальної установки окремого індивіда на регуляцію поведінки народу. Вплив індивідуальних установок (аттюдів) на маси має низку деструктивних для держави факторів (Д. Кац): *інструментальний* (спрямування до об'єктів, о полегшують процес досягнення мети), *егозахисний* (захист від отримання інформації, що посилює внутрішній конфлікт особистості), *вираження цінностей* (організація поведінкової моделі відповідно до цінностей та переконань), *організація знань* (смісловне впорядкування внутрішнього світу)²⁸. Якщо зробити когнітивний компаративний аналіз, можна відслідкувати, що фактори впливу, описані вище є інструментами державного регулювання, і перетворюються на засіб репресії, коли індивід бере на себе більшу відповідальність, ніж це врегульовано на державному рівні. Таким чином, держава забезпечує задоволення потреб населення з урахування власних потреб щодо форм *приспособлення* індивіда до потреб держави, *функцій знань* як системи спрощеного способу маніпулювання поведінкою об'єктів впливу, *врегульованих способів вираження внутрішньої напруги* населення, *захисних функцій* зі зменшення згубного впливу внутрішнього конфлікту особистості. Всі форми індивідуального реагування, що виходять за норми установок та створюють загрозу системі (як установки, що втратили соціальний зміст і перетворилися на індивідуальну

поведінкову реакцію, засвоєну за схемою «стимул-реакція»²⁸ розглядаються як такі, що потребують знищення з метою подальшої корекції мотивів поведінки, цінностей та інтересів нації загалом.

Корегування за таким принципом цінностей нації дозволяє робити наголос на історичних аспектах, соціальних якостях народу, зовнішніх факторах впливу на поведінкову реакцію індивіда чи нації, але унеможлиблює здійснення регуляторної функції ціннісного компоненту досвіду індивіда. Тривалий вплив у напрямку соціалізації українства, посилення впливу на когніції, систематичні зміни щодо норм та форм поведінки у соціумі призвели до викривлення, що проявляються у диспозиції особистості за певною ієрархічною структурою. Так, згідно поглядів В. Ядової, диспозиція відбувається під впливом чотирьох рівнів впливів на установки. Розглянемо їх зі зворотнього боку. Так, згідно нашого погляду, *система ціннісних орієнтацій особистості* (детермінована соціальними нормами) під впливом *базових соціальних установок* (спрямованість інтересів індивіда відповідно до запропонованих соціумом сфер значущого впливу), впливає на утворення *фіксованих установок* (диспозиція потреби індивіда у спілкуванні з метою забезпечення належних умов для соціалізації), які регулюють *елементарні фіксовані установки* (реалізація вітальних потреб у найпростіших ситуаціях). Відтак, корегування державним апаратом цілісності поведінки індивіда, з огляду на аналіз системи вчинків, під систематичним моніторингом мотивів елементарної одиниці соціальної ланки регулює поведінкові патерни, як форму нормальної реакції суб'єкта на актуальну предметну ситуацію. Фрази «нормальна реакція на ненормальну ситуацію», «природня реакція на нетипову ситуацію» є лише спрощеною системою когнітивно-поведінкового навантаження індивіда з метою легалізації системи впливу держави та зниження опору на ці впливи. При аналізі такого регулювання поведінковими мотивами народу стає зрозумілим факт, за якого народжуються жарти про українців (де два українці – там три політичні партії), адже тривалі впливи на несвідоме особистості виробило чітку тенденцію до ідеалізації власного внеску у систему здійснення певного впливу, у важливість індивіда як носія знань, розробника чи першовідкривача. Акцентуація на особистості, яка посилює системну зміну правил у державі, породжує хвилеподібний рух у питаннях виникнення революцій, бунтів та протестів, і унеможлиблює процес тривалої взаємодії заради будівництва мирного майбутнього процвітаючої нації. Травматичний досвід поколінь сформував навичку активізувати ресурси, об'єднувати сили та можливості лише в умовах загрози. Саме тому українські філософи, богослови, педагоги, митці як носії знань та філософських поглядів щодо принципів побудови майбутньої країни були не лише не визнані більшістю, а й демонстративно піддавалися переслідуванням чи репресіям з метою

посилення впливу на цю саму більшість. Відтак стає зрозумілим, чому принципи терапії чи етнопедagogіки в Україні зазнавали поразок, тоді як ті самі принципи, втілені колегами з інших держав, мали успіх у реалізації. Прагнення показати особисту значущість, бути почутим і принцип тихої системної роботи з покращення стану такої ж травмованої особистості по різному демонструють дотримання релігійних принципів. Там, де українці прагнули показати важливість цінностей та принципів, що полегшують життя (засобами зображувального мистецтва та літератури), єврейські мудреці поширювали ті самі засади інструментами усної передачі. Саме в період відходу від усної передачі мудрості до писемної фіксації та інтелектуалізації відбувся іще один переломний момент в історії розвитку української науки, культури, психології.

7. Концептуальні засади успішної психотерапії

Питання поширення впливу терапевтичних технологій у системі освіти, охорони здоров'я^{47, 48, 49} нарівні врегулювання державних відносин як інструменту науково обґрунтованого підходу та концепції видозміни світоглядної позиції психотерапевта ґрунтовно було описано у даному виданні. Відкритим залишається питання особистісних та професійних вимог до надавача послуг, аби така діяльність відповідала психологічним особливостям клієнта, нормам суспільства та етичному кодексу психолога, була здійснена в рамках системи реформ. Виходячи з цих вимог виникає потреба у створенні вимог як до психолога, так і до терапії як інструменту впливу. Розпочнемо з терапії як варіативного прояву науково обґрунтованих принципів впровадження релігійних доктрин.

З метою розробки тривалого методу впливу на свідомість та трансгенераційні історії роду, несвідомі структури психіки особистості, необхідно здійснювати діяльність з урахування концептуальних засад, які визначають життєвий цикл підходу. До основних інструментів, що забезпечили тривалу дію та умови поширення ідеї важливості терапії на різних рівнях відносимо:

Лаконічність висловлювань (вміння змістовно та коротко відповідати є принципом релігійних норм, що дозволяє уникнути інакомислення, лихослів'я, берегти час, приєднувати голос терапевта до висловлювань клієнта та критичної маси населення. Таким способом важливість висловлювань терапевта підкріплює значущість клієнта);

⁴⁷ Міністерств охорони здоров'я України, 2023. URL: <https://moz.gov.ua/>

⁴⁸ Обговорення законопроектів 9433 та 9434. *YouTube*, 2023, серпень. URL: <http://surl.li/lbzqc>

⁴⁹ Основи реабілітаційної психології подолання наслідків кризи : навч. Посібник. Т.2. Київ, 2018. 240 с. URL: <http://surl.li/lbzjt>

Класичний підхід (приналежність до наукової спільноти, що має «класичну школу» та діяльність якої здійснюється більше 2-х поколінь посилює довіру у клієнта, проте демонструє атеїстичний підхід);

Збереження єдності (відмова від нового та надбань предків активізує когнітивні викривлення клієнта, а вміння терапевта перебувати у континуумі (сантані) активізує перебіг психологічних станів клієнта. Так, поступова зміна попереднього досвіду клієнта як невідлимої частини себе формує ознаки для розвитку нових подій у житті клієнта, що наповнені новими сенсами. Такий підхід забезпечує постійне навчання новому впродовж життя);

Шанобливе ставлення (принцип «батько вчиться вчитися, а дитину вчить вчити») дозволяє терапевту зберегти послідовність у поширенні надбань терапії, аналіз власних надбань та досліджень колег з інших держав, відновити шанобливе ставлення до культури та науки, що дозволяє пам'ятати вустами та берегти серцем всі необхідні елементи колективних надбань. За таким принципом формується толерантність до народу, зберігається пристрасть у серці до важливої справи, знижується сумнів у правильності дій. Для клієнта такий підхід дозволяє відчувати себе своїм, розкрити умови, аби могли добре робити справу свого життя, зберегти іскру, позиціонувати всі події, які відбувалися з нею як необхідну умову для кращого життя та вчитися долати труднощі одна за одною і не накопичувати їх);

Рівний рівному (терапевт як приклад особи, яка здійснила особистісний ріс може підтримати клієнта у тих питаннях, в яких він компетентний, зберігаючи основні принципи: скромність особи терапевта, малослівність терапевта, підтримка слабших в укріпленні їхньої віри та сил засобами опосередкованого впливу терапевта, збереження нейтрального ставлення до сказаного клієнтом на сесії, незалежність клієнта та терапевта)⁵⁰;

Підтримка родинних цінностей (засобами терапії можливо повернути клієнтові ідеї гармонійного виховання дітей, засади якого не завжди збігаються з індивідуальним баченням клієнта (батько відповідальний за виховання дітей, по дітях видно скільки часу вкладають в них батьки, всі думки дорослого мають бути про родину, діти чутливі, тому їх потрібно загартувувати, аби життя не робило боляче; батьки мають дати створити відчуття, що дають дитині все, що вимагає школа і що проповідує школа, інакше дитина буде відчувати дисонанс; дитина без неналежного виховання втрачає віру; збереження родинних цінностей дозволить зберегти міцність у країні та вірі; зречення дитини від роду для батьків те саме, що і фізична смерть; бути прикладом для наслідування є найтяжчою роботою; незалежність від

⁵⁰ Соціальна підтримка рівний рівному. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lcagu> (Доступ: 16.09.2023 р.)

інших – найвища якість свідомої людини; віра має бути найбільшою втіхою для батьків та дітей; дитина має знати ціну вчинкам; в кожну вільну хвилину необхідно урвати час для навчання; власні твердження мають бути сильнішими за страх смерті; дитина має мати власні обов'язки в родині; дитина має бути такою, якою б її хотіли бачити предки; дитина не має розраховуватися за гріхи батьків, а нести відповідальність за власні гріховні вчинки; дитина має знати берегти час для здійснення своєї місії і не робити того, що можуть зробити і без її участі; дотримання сімейних справ у порядку унеможливує погіршення відносин; батьки вчать бути готовим до випробувань заради цілей; навчити дитину ділитися хлібом – найвища благодать; батьки кожен свій день роблять для дітей, аби прокласти їхній шлях і праця з виховання не була марною; виконання батьківських обов'язків має здійснюватися автоматично, без надмірних переживань, тоді від них буде користь⁵¹;

Нативний вплив (терапія передає ясність і широту поглядів).

При підході трансформації цінностей клієнта та архетипів, що формували його життя, роль терапевта має опосередковане значення, яке не виходить на перший план.

Так, для успішної психотерапевтичної роботи психотерапевт має відповідати основним критеріям, які дотичні до основних принципів віруючої людини.

Таблиця 7.1

Якості терапевта

На духовному та ідеологічному рівнях	має бути як вода для сухого ґрунту; багато працювати задля реалізації призначення; не відкладати на завтра справ, які можна виконати сьогодні; ім'я терапевта відкриває двері та буде його авторитет; відкривати очі і не служити ідолам, бути неупередженим; бути гідним довіри клієнта; бути непомітним, уважним та дотримуватися принципів допомоги; нікому надто не довіряти; ні від кого не залежати і бути твердим у віруваннях; розраховувати на власні можливості та ввіряти заробіток Всевишньому; працювати самому і бути вільним від інших; робити благородну і добру справу; бути прихованим праведником;
--------------------------------------	--

⁵¹ Санько К. О. Психологічне благополуччя як основа повноцінного та психологічно здорового функціонування особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Харків, 2016. Вип. 59. С. 42- 45.

На професійному рівні	<p>мати напарника по навчанню, що наповнює його життя найвищою цінністю; бути готовим до постійного навчання, аби вести до навчання інших; бути глибоко переконаним у тому, що доносить до клієнта; знати, що кожне слово діє на людину, тому зберігати тактовність і глибоку повагу до значень сказаного; бути малослівним; зберігати порядність при отриманні будь-якої інформації про життя клієнта; робота має мати прикладний характер; турбуватися про потреби професійної спільноти; знати що і де написано; найважливіші речі знати напам'ять; дотримуватися того, що знає; ставити потреби людей вище ціни власних інтересів; бути готовим до поступу;</p>
На репрезентативному рівні	<p>бути скромним у своєму житті; не виділятися одягом у своєму середовищі, проте одягом показувати власний стиль життя; не змішувати час для справ із часом для особистих розмов та власних інтересів;</p>
На особистісному рівні	<p>проявляти милосердя у своїй роботі; бути у своїх справах господарем для себе; перешкоджати беззаконню; бути готовим до різних випробувань для власного розвитку; бути в тому місці, в якому принесе більше користі; виконувати добре власну справу, і не лізти у питання, які не входять в компетенцію фахівця; розвивати внутрішню силу для боротьби зі злом; зберігати свої секрети при собі; тримати в таємниці від клієнта родинні справи; робити свою справу добре і робити без надмірного зухвальства;</p>

Міцність психотерапевта принципам дозволяє стати міцною опорою для нестійкої психіки клієнта та бути живим прикладом розуміння і підтримки, за якою часто віряни йдуть до церкви.

Таким чином, терапевт як голос вищої сили, яка допомагає вести клієнта до зцілення та постає самого терапевта як особи, ка демонструє приклад зцілення на власному житті та рівні добробуту через наочний приклад демонструє можливість отримати клієнтом тих цінних форм

взаємодопомоги, які необхідні йому саме на певному етапі життя. При побудові психологічного контракту за принципом, близьким до релігійного, клієнт здатний:

зберігати настанови і йти шляхом наміченого терапевтичного плану як дотримання заповідей; пам'ятати терапевта як особу, яка дала силу досягнути розвитку та багатства; відчувати, що терапевт поруч і може розділити з клієнтом радість від його звершень, які рівносильні справедливим прагненням клієнтам та відображають силу віри його і чистоти помислів; дотримуватися обітниць, які були озвучені чи закріплені у процесі терапії;

любити нових людей, які приходять в життя клієнта, бо мають усвідомлення, що і самі вони були для когось новими людьми, та отримали підтримку і допомогу; проявляти турботу про тих, хто має потребу; вчасно віддавати за боргами, вміти прощати і не триматися за минуле як спосіб помсти;

дотримуватися принципів толерантності та поваги до канонів, а не робити всього, що надумається; дотримуватися чистоти у турботі за ментальним здоров'ям та тілесним благополуччям; не залежати від допомоги інших а розраховувати на результат праці власних рук; розвивати власні сильні сторони, а не прагнути компенсувати брак якостями інших; створювати рівні умови для роботи і розвитку кожного залежно від індивідуальних можливостей; зберігати чистоту мови.

Засобами терапевтичного впливу терапевт посилює віру клієнта в те, що він може нести відповідальність за своє тло та його діяльність⁵²; берегти настанови та правила успішного життя⁵³; усвідомлення досвіду як жертви стає основою для зцілення; аналіз життєвого досвіду клієнта дозволяє йому з повагою ставитися до вчинків інших осіб; шанобливо ставитися до досвіду, який через виховання давали батьки⁵⁴; відновити власну життєву позицію та траєкторію руху; збільшити продуктивність праці задля відновлення потреб та життєвого призначення⁵⁵.

⁵² Психологія воєнного часу: що робити з війною всередині нас. *УКРІНФОРМ*, 2022, 5 березня. URL: <http://surf.li/lcabt>

⁵³ Сердюк Л. З. Структура та функція психологічного благополуччя особистості. *Актуальні проблеми психології*. Зб. наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип. 17. Київ, 2017. С. 124-133.

⁵⁴ Сидоренко Ж. В. Соціально-психологічні передумови постановки молоддю життєвих завдань із досягнення психологічного здоров'я: автореф. дис...канд. психол. наук : спец. 19.00.05. Київ, 2011. 22 с.

⁵⁵ Сміт П., Дирегров Е., Юле У. Діти та війна: навчання технік зцілення. Львів: Інститут психічного здоров'я УКУ, 2014. 84 с.

ВИСНОВКИ

Становлення особистості молоді є складним еволюційним процесом⁵⁶. Під впливом соціальних норм зазнають змін системи цінностей, стереотипи, архетипи. Адаптація психіки особистості з метою врегулювання поведінкових норм до визнаних суспільством стереотипів зазнає постійних трансформацій, що формується за принципом: відсутність схвалення індивіда елементами соціуму – травматичний досвід – негативна когніція – накопичення ресурсу з метою протидії/адаптації – сталий патерн поведінки^{57, 58}. Зміна соціальних норм, що відбувається через кожне покоління, призводить до накопичення негативного досвіду трансгенераційних історій роду⁵⁹. Такий досвід посилює внутрішні конфлікти особистості та ускладнює процес взаємодії між членами родини як мікрогрупи чи різновіковими групами в середині самого суспільства. Збільшення чисельності сегрегованих груп населення, зниження рівня соціального добробуту населення в умовах воєнних дій та вимушеної міграції посилює екзистенційні пошуки молоді, погіршує психоемоційний стан, ускладнює процес адаптації до нових умов та форм життя, що відображається на погіршенні процесів мислення. Ускладнені умови навченості призводять до зниження показників успішності та активності, що в свою чергу, демонструє виклик системі освіти та охорони здоров'я у питаннях адаптації програм захисту населення^{60, 61, 62}. Когнітивні викривлення, емоційна нестійкість активізують деструктивні форми поведінки індивіда як частини мікрогрупи, що унеможливує процес збереження відносин на тому рівні, що були у довоєнний період.

Психотехнології стають однією із ключових елементів у системі побудови виховного та навчального процесів у закладах загальної середньої освіти. Психотерапія стає видозміною навчального процесу,

⁵⁶ Скиба, О. П. (2005). Еволюційна епістемологія і стиль наукового мислення. *Мультитверсум. Філософський альманах*, (49). С. 207–214.

⁵⁷ Тарасюк О.В. Психологічні механізми мовленнєвої адаптації дітей мігрантів до іноземного середовища: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Луцьк, 2013. 22 с.

⁵⁸ Хамітов Н. Психологія. *Філософський енциклопедичний словник* / ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. С. 534. – 742 с.

⁵⁹ Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наукове товариство імені Шевченка ; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. – Париж – Нью-Йорк : Молоде життя, 1955–1995.

⁶⁰ Вдосконалення законодавства у сфері психічного здоров'я. Право психічне. URL: <http://surl.li/lbzxz>

⁶¹ Про внесення змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України: Закон України № 385 від 28 жовтня 2002 р. URL: <http://surl.li/lbszn>

⁶² Правові наслідки та обмеження в умовах воєнного стану. Профспілка працівників освіти і науки України, 2022, 12 березня. URL: <http://surl.li/lbzszs>.

замінюючи предмети на елементи патопсихологічного обстеження⁶³,⁶⁴. Арт-терапевтичні інструменти впливу, які стають невід'ємним атрибутом у боротьбі зі зниженням рівня стресу стають на заміні академічних знань з питань зображувального мистецтва, нівелюючи індивідуальними здібностями, стають важелем впливу на зміну суб'єктивного сприйняття індивіда у системі зовнішніх подій та викликів. Корекційні заняття з учасниками освітнього процесу, що здійснюються з метою відновлення психоемоційного стану, і будуються на основі арт-терапевтичних технік часто йдуть врозріз із актуальними цінностями, що виступають на перший план. Вплив на когнітивну сферу індивіда відбувається під впливом державної форми правління із застосуванням психології впливу у поєднанні з елементами соціальної психології. Звідси випливає часта зміна у тенденції до погіршення умов життя, зниження рівня опору психіки до зовнішніх факторів впливу та збільшення психосоматичних захворювань.

Мотиваційний чинник у питаннях відновлення власного добробуту нівелюється під впливом вимог до успішної соціально активної особистості, патріота власної держави та посилює внутрішній конфлікт. Феномен пошуку сенсів життя, актуалізація впливу метафори на процес комунікації та здійснення психотерапії відкриває нові можливості у процесі онтогенезу особистості. Зіна актуальних цінностей у питаннях об'єктно-суб'єктного ставлення особистості до процесів соціальних змін, що формуються під впливом викривлених цінностей європейської інтеграції та витоків автентичних цінностей українського народу породжує нову хвилю трансгенераційних змін. Гніт, насильство в умовах воєнного стану лише посилює процес звільнення, розвитку та отримання свободи від зовнішніх, тих, що втратили свою актуальність індикаторів впливу. Психотерапія, що інтегрується в усі сфери життя індивіда, в тому числі і на державному рівні, перебуває на межі реалізації двох векторів розвитку: *створення засобами штучного інтелекту критичної кількості додатків*, які мінімізують потребу індивіда у класичній психотерапії, проте збільшать кількість статистичних даних, які будуть формувати подальший розвиток міжособистісних відносин; *відходу від чистоти класичного методу психотерапії*, внаслідок інтеграції різних елементів у єдину дієву систему впливу на різні види аномалій розвитку та психогенії; *зверненню до екзистенційних підходів та образно дієвих методів на протигагу когнітивно-поведінковим формам взаємодії*, що дозволить активізувати творчу здатність до трудової діяльності. Таким чином, згідно суб'єктивного припущення,

⁶³ Міносвіти дало 70 мільйонів на ліцензовані західні психотести для «особливих» дітей. Наші гроші, 2018, 7 грудня. URL: <http://surl.li/lbzipm>

⁶⁴ Закалик Г.М., Терлецька Ю.М. Патопсихологія: понятійно-термінологічний словник: навч. посіб. Львів: Видавництво Львів. політехніки, 2016. 156 с. : іл.

спроба активізувати діяльнісний аспект призведе до зміни у поглядах та підходах до системи освіти а також до питань обслуговування населення, про що будуть наступні розвідки.

АНОТАЦІЯ

Питання становлення психотерапевтичного процесу в умовах вонних дій стає одним із нагальних у процесі відновлення ментального здоров'я нації. Порівняльний аналіз звернень до даних різних державних структур дозволяє вивести неоднозначне ставлення до процесу становлення терапії в Україні та світі. Теоретичні (аналіз та синтез, узагальнення, дедукція), системний, функціональний, конкретно-соціологічний методи дослідження дозволили зробити порівняльний аналіз даних основоположників психотерапевтичних напрямків та здійснити припущення щодо втрати актуальних елементів, які формують основу психотерапії. Випущено тезу, що здійснення даного виду діяльності має бути врегульовано на державному рівні та здійснюватися систематично, з урахуванням світових принципів релігії. Статистичні та аналітичні дані, наведені у статті, дозволили прийти висновку, що питання психологічного супроводу та терапії в Україні потребує зміни векторного спрямування.

Література

1. У 77% закладів освіти сільської місцевості немає посад психологів/ Нова українська школа, 2023,21 жовтня. URL: <http://surl.li/lc1pt>

2. Вдосконалення законодавства у сфері психічного здоров'я. Право психічне. URL: <http://surl.li/lbzxz>

3. Обговорення законопроектів 9433 та 9434. *YouTube*, 2023, серпень. URL: <http://surl.li/lbzqc>

4. Діденко. С. В. Клінічна психологія. Словник-довідник. Київ : Академвадав, 2012. 320 с.

5. Загальна характеристика психотерапії як складової практичної психології, Поняття психотерапії. її специфіка, мета та завдання, Загальна характеристика психологічних моделей психотерапії, Групова психотерапія. Поняття психотерапевтичної групи – Практична психологія – Навчальні матеріали онлайн. *pidruchniki.com*. (Доступ: 06.09.2023 р.)

6. Баранська І. Як ізоляція та самотність впливають на наш мозок, та що з цим робити. Пояснює психолог. *Ліса.Ліфа*, 2021, 17 березня. URL: <http://surl.li/lc1kg>

7. Гірник А.М., Гірник Г.А. Особливості адаптації українських освітніх мігрантів до умов життя за кордоном. *Наукові записки НаУКМА*. 2002. Vol. 7. p. 51-55. URL: <http://surl.li/lbsup>

8. Татенко В. Соціально-психологічні механізми впливу людини на людину. *Соціальна психологія*. 2003. № 1. С. 60–72.

9. Титаренко Т. М. Індикатори психологічного здоров'я особистості // Психологічні науки: проблеми і здобутки : зб. наук. статей. Київ., 2016. № 9. С. 196–215.

10. Титаренко Т. М. Критерії відновлення психологічного здоров'я в умовах довготривалої травматизації. *Український психологічний журнал*. 2017. № 1 (3). С. 140–150.

11. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.

12. Титаренко Т. М. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 512 с.

13. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (Доступ: 23.07.2023 р.)

14. Соціальна ізоляція. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lcage> (Доступ: 16.09.2023 р.)

15. Соціальна ізоляція. Wkrolik. 2021, 28 серпня. URL: <https://wkrolik.com.ua/socialna-izolyaciya/>

16. Крістен Філемьє. Як соціальна ізоляція та самотність впливають на наш мозок. *Psychology Today*, 2021, 21 лютого. URL: <http://surl.li/lbzmr>

17. Соціально-демографічна ситуація в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*, 2022, 24 листопада. URL: <http://surl.li/dwosu>

18. Геноцид черкесів/ Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lbsbx> (Доступ: 26.08.2023 р.)

19. Огієнко В. Визнати геноцид черкеського народу. Хто такі черкеси. *Історична правда*. 2023. URL: <http://surl.li/lbrvj>

20. Катастрофа європейського єврейства. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lbzku> (Доступ: 16.08.2023 р.)

21. Соціально-демографічна ситуація в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*, 2022, 24 листопада. URL: <http://surl.li/dwosu>

22. Про результати проведення гендерного аудиту в Апараті державної служби статистики України. / Проект ООН Жінки "Трансформаційні підходи для досягнення гендерної рівності в Україні", що фінансується Урядом Швеції, 2022. URL: <http://surl.li/lbtdq>

23. Шаблон: родове дерево Романових/ Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lebvj> (Доступ: 28.08.2023 р.)

24. Богданов С.О. Соціально-психологічні чинники порушення стресостійкості дітей, що проживають у буферній зоні воєнного конфлікту на сході України. *Проблеми політичної психології* : зб. наук. праць. Київ, 2016. № 4 (18). С. 40–51.

25. Історія України / керівник авт. кол. Ю. Зайцев. Львів: Світ, 1998. 448с.
26. Лебедина О. Посли назвали кількість українців у Польщі та Чехії. *Дзеркало тижня*, 2021, 20 липня. URL: <http://surl.li/lbzxh>
27. Санько К. О. Психологічне благополуччя як основа повноцінного та психологічно здорового функціонування особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Харків, 2016. Вип. 59. С. 42- 45.
28. Коваленко А. Б., Корнєв М.Н. Соціальна психологія: підручник. Київ, 2006. 400 с.
29. Левченко К.Б., Панок В.Г., Трубавін І.М.. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навч.-метод. посіб. Київ : Україна, 2015. 176 с.
30. Психотерапія/ Вікіпедія. URL: <http://surl.li/dfech> (Доступ: 28.08.2023 р.)
31. Крайніков Е. В. Психологія розвитку: словник-довідник. Київ: Арістей, 2004. 257 с.
32. Махній М. М. Історія психології : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2016. 472 с.
33. Богданов С.О. Соціально-психологічні чинники порушення стресостійкості дітей, що проживають у буферній зоні воєнного конфлікту на сході України. *Проблеми політичної психології* : зб. наук. праць. Київ, 2016. № 4 (18). С. 50.
34. Варій М.Й., Ортинський В.Л. Основи психології і педагогіки : підручник. Львів : Львівська політехніка, 2017. 548 с.
35. Ільєнко А. І. Вплив досвіду психологічної травми на переживання травмивної ситуації війни. *Кривий Ріг* : КДПУ, 2023. 54 с.
36. Основи реабілітаційної психології подолання наслідків кризи : навч. Посібник. Т.2. Київ, 2018. 240 с. URL: <http://surl.li/lbztj>
37. Шурдук Л. Видатні психологи, психотерапевти, психіатри та філософи. *TutOtvet*. 2016. URL: <http://surl.li/lbrtc>
38. Юдаїзм. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lciju> (Доступ: 06.09.2023 р.)
39. Список релігій. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lcjat> (Доступ: 06.09.2023 р.)
40. Релігійні відносини. Stud.com.ua. URL: <http://surl.li/lcaed>
41. Усі основні світові релігії на одній карті. Всеукраїнський Союз Церков Євангельських Християн-Баптистів. URL: <http://surl.li/lcina> (Доступ: 06.09.2023 р.)
42. Світові релігії. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/bbfft> (Доступ: 06.09.2023 р.)
43. Колодний А. Язичництво як релігійний феномен. *Українське релігієзнавство*. 2003. Vol. 27-28. р. 48-58. URL: <http://surl.li/lbrmz>
44. Махній М. М. Історія психології : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2016. 472 с.

45. Шаян Володимир Петрович. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lcilq> (Доступ: 06.09.2023 р.)

46. Наука Рідної Української Національної Віри. Київ, 1996. С. 37.

47. Міністерство охорони здоров'я України, 2023. URL: <https://moz.gov.ua/>

48. Обговорення законопроектів 9433 та 9434. *YouTube*, 2023, серпень. URL: <http://surl.li/lbzqc>

49. Основи реабілітаційної психології подолання наслідків кризи : навч. Посібник. Т.2. Київ, 2018. 240 с. URL: <http://surl.li/lbztj>

50. Соціальна підтримка рівний рівному. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/lcagu> (Доступ: 16.09.2023 р.)

51. Санько К. О. Психологічне благополуччя як основа повноцінного та психологічно здорового функціонування особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Харків, 2016. Вип. 59. С. 42- 45.

52. Психологія воєнного часу: що робити з війною всередині нас. *УКРИНФОРМ*, 2022, 5 березня. URL: <http://surl.li/lcabt>

53. Сердюк Л. З. Структура та функція психологічного благополуччя особистості. *Актуальні проблеми психології*. Зб. наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип. 17. Київ, 2017. С. 124-133.

54. Сидоренко Ж. В. Соціально-психологічні передумови постановки молоддю життєвих завдань із досягнення психологічного здоров'я: автореф. дис...канд. психол. наук : спец. 19.00.05. Київ, 2011. 22 с.

55. Сміт П., Дирегров Е., Юле У. Діти та війна: навчання технік зцілення. Львів: Інститут психічного здоров'я УКУ, 2014. 84 с.

56. Скиба, О. П. (2005). Еволюційна епістемологія і стиль наукового мислення. *Мультиверсум. Філософський альманах*, (49). С. 207–214.

57. Тарасюк О.В. Психологічні механізми мовленнєвої адаптації дітей мігрантів до іншомовного середовища: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Луцьк, 2013. 22 с.

58. Хамітов Н. Психологія. *Філософський енциклопедичний словник / ред. В. І. Шинкарук*. Київ : Абрис, 2002. С. 534. – 742 с.

59. Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наукове товариство імені Шевченка ; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. Париж – Нью-Йорк : Молоде життя, 1955–1995.

60. Вдосконалення законодавства у сфері психічного здоров'я. Право психічне. URL: <http://surl.li/lbzxz>

61. Про внесення змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України: Закон України № 385 від 28 жовтня 2002 р. URL: <http://surl.li/lbszn>

62. Правові наслідки та обмеження в умовах воєнного стану. Профспілка працівників освіти і науки України, 2022, 12 березня. URL: <http://surl.li/lbzzs>.

63. Міносвіти дало 70 мільйонів на ліцензовані західні психотести для «особливих» дітей. Наші гроші, 2018, 7 грудня. URL: <http://surl.li/lbzpm>

64. Закалик Г.М., Терлецька Ю.М. Патопсихологія: понятійно-термінологічний словник: навч. посіб. Львів: Видавництво Львів. політехніки, 2016. 156 с. : іл.

Information about the author:

Shvets Vladyslava Volodymyrivna,

PhD candidate, Doctor of Science,

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

25 Lyubovy str., Uman, Cherkasy region, 20301, Ukraine